

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мов і методики їх викладання

**Кваліфікаційна
робота**

освітнього ступеня «Магістр»

на тему:

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Виконала:
студентка II курсу магістратури, 61 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»
Портна Анастасія Олександрівна

Науковий керівник: к. пед. н., доцент
Конотоп Олена Сергіївна

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2023 року.

Студентка

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	10
1.1. Характеристика пізнавальної культури як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2. Характеристика молодшого шкільного віку.....	19
1.3. Можливості розвитку пізнавальної активності на уроках української мови у початковій школі	32
Висновки до розділу 1	47
РОЗДІЛ 2.	
ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	48
2.1. Роль педагога в стимулюванні пізнавальних інтересів учнів.....	48
2.2. Використання інноваційних методик у навчальному процесі.....	56
2.3. Розвиток самостійності та творчості учнів через пізнавальну діяльність.....	59
Висновки до розділу 2.....	70
РОЗДІЛ 3.	
ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	71
3.1. Діагностика пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках української мови	71
3.2. Методичні рекомендації щодо розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови	83

ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлена активними інноваційними процесами у соціально-економічній та політичній сферах суспільства, які поставили систему освіти перед необхідністю перегляду традиційних підходів до навчання та виховання школярів.

Актуальним завданням, що стоїть перед школою сьогодні, є забезпечення належного рівня підготовки учнів, здатних до виявлення культури, самостійності, самореалізації та творчої праці у сучасному мінливому світі. У зв'язку із цим особливого значення набула проблема розвитку пізнавального інтересу учнів на уроках української мови у початковій школі.

Головне завдання вчителя – «створити» справжню людину, яка б прагнула до пізнання оточуючого світу, розширення власного світогляду, спектру знань, своїх компетенцій, вміла самостійно самореалізовуватися та самодосконалюватися. Стійку потребу безперервно вчитися важко викликати у дорослої людини, якщо не закладати і цілеспрямовано не формувати основи цієї потреби протягом шкільних років. Тому особливо важливо у початковій школі сформувати в учнів інтерес до процесу пізнання на уроках української мови, до способів пошуку інформації, її засвоєння, переробки та застосування.

Пізнавальний інтерес на уроках української мови – це один з важливих факторів навчання і становлення особистості. Під впливом пізнавального інтересу, навчання і пізнання набуває особистісного сенсу. Пізнавальний інтерес на уроках української мови позитивно діє на формування духовного потенціалу ученика, робить його діяльність більш успішною і осмисленою, підвищує якість виконуваної роботи, допомагає підвищити культуру, інтерес та ціннісні орієнтири дитини.

Розвиток пізнавального інтересу на уроках української мови допомагає зростанню свідомого ставлення до навчання, розвитку пізнавальних процесів, вмінню ними управляти та їх регулювати.

Завдання сучасної освіти щодо формування вміння учнів самостійно здобувати знання та використовувати їх на практиці можливо вирішити у процесі вивчення предметів. Зацікавленість є ефективним засобом успішного навчання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів. Коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнатися про нього більше. Ефективне навчання на уроках української мови неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів, адже діти мають не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність на уроках української мови у початковій школі.

До них відносяться: дидактичні ігри, ігрові ситуації, завдання творчого характеру, нестандартних завдань. Розвитку пізнавальної культури на уроках української мови у початковій школі важливо приділяти особливу увагу ще й тому, що саме у цих класах формуються основні інтелектуальні вміння.

Все більшої актуальності набуває проблема розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів. Вирішенню цієї проблеми присвячені наукові дослідження в галузі освіти та психології. Це закономірно, оскільки навчання є домінантною діяльністю школярів і в цьому процесі вирішуються основні завдання, які стоять перед школою: підготовка молодих поколінь до життя та активної участі в науково-технічних і соціальних процесах. Відомо, що ефективне навчання безпосередньо залежить від рівня розвитку пізнавальної діяльності учнів. Науковці шукають ефективні способи активізації пізнавальної діяльності молодших школярів під час навчальної діяльності. Проблему пізнавальної діяльності учнів досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, О. Лурія, С. Рубінштейн та ін.

У психолого-педагогічній літературі висвітлено результати спеціалізованих досліджень, які розкривають роль інтересу в навчальному

процесі (Н.М. Бібік, О.І. Киричук, Г.С. Костюк, Л.М. Проколієнко, О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипниченко, О.В. Скрипниченко). Усі автори надають великого значення інтересу до знань під час навчання. Аналіз цих досліджень свідчить про необхідність перегляду, уточнення та розширення наукових поглядів на детермінанти академічної успішності учнів початкової школи.

Об'єкт дослідження: процес навчання української мови у початковій школі в умовах НУШ.

Предмет дослідження: пізнавальна культура учнів на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати методику розвитку пізнавальної культури учнів на уроках української мови у початковій школі.

Завдання дослідження:

- 1) Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку пізнавального інтересу молодших школярів в умовах НУШ.
- 2) Дати характеристику пізнавальної культури як психолого-педагогічної проблеми.
- 3) Дослідити особливості молодшого шкільного віку.
- 4) Виокремити можливості розвитку пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови.
- 5) Провести діагностику пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках української мови.
- 6) Розробити методичні рекомендації щодо розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження:**

теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми; аналіз методичної літератури і педагогічного досвіду щодо використання;

теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних і методичних засад розвитку пізнавального інтересу молодших школярів в умовах НУШ .

Теоретичне значення роботи. Теоретичне значення магістерської роботи полягає у внесенні відомостей та концепцій у галузь психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на розвиток пізнавальної культури учнів на уроках української мови в початковій школі. Дослідження надає науково обґрунтовані підходи до розуміння та покращення процесу формування пізнавальних навичок у молодших школярів. Розглядаються поняття та особливості пізнавальної активності як психолого-педагогічної проблеми, розкриває її значення в контексті розвитку особистості молодших школярів. Присвячена увага особливостям розвитку молодших школярів, їхнім психологічним та педагогічним потребам, що має важливе значення для ефективного педагогічного впливу. Робота пропонує конкретні методичні рекомендації та педагогічні підходи для стимулювання пізнавальної активності учнів під час вивчення української мови в початковій школі. Визначається роль педагога у стимулюванні пізнавальних інтересів, використання інноваційних методик, та розвитку самостійності та творчості учнів на уроках української мови. Розробляється експериментальне дослідження та методичні рекомендації щодо діагностики та розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках української мови.

Отримані в ході дослідження результати можуть бути використані в практиці роботи вчителів початкових класів, методистів та інших фахівців у галузі освіти для оптимізації навчального процесу та підвищення рівня пізнавальної активності учнів. Таким чином, магістерська робота сприяє збагаченню наукового підґрунтя сучасної педагогічної теорії та практики.

Апробація. Надруковано та опубліковано тези Портна А.О. «Розвиток пізнавальної культури учнів на уроках у початковій школі в умовах НУШ»: «SCIENCE AND EDUCATION IN PROGRESS»: матеріали

II Міжнародної науково-практичної конференції (м.Дублін,Ірландія,16-18 червня 2023 року). Дублін: SPC «InterConf»,2023. С.104-106

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Характеристика пізнавальної культури як психолого-педагогічна проблема

Пізнавальна культура - це один з основоположних мотивів навчання школярів. Під впливом пізнавальної культури навчальна робота навіть у слабких учнів протікає продуктивніше [5].

Пізнавальна культура при правильній педагогічній організації діяльності учнів та регулярній та цілеспрямованій виховній діяльності може і має стати стабільною рисою особистості школяра та надає сильний вплив на його розвиток.

Пізнавальна культура визначається через різні компоненти. Одним із головних у цьому процесі є пізнавальний інтерес, як двигун активізації діяльності пізнання.

Інтерес – як потреба, що, з погляду психології, пов'язана з мотивом пізнавальної діяльності.

Пізнання – це безкорисливий процес, який відбувається заради істини, і в його основі лежить потреба в пізнанні, яка не має прагнення отримати зиск. Інтерес пов'язаний не так увагою до чогось значного, як із спонуканням людини до діяльності.

З погляду психолого-педагогічної природи, феномен інтересу розглядається вченими в контексті кількох наукових напрямів:

- інтелектуального,
- емоційного,
- волюнтаристського.

Представники інтелектуального спрямування досліджень бачать зв'язок між інтересом та розумовою діяльністю, пізнавальними процесами індивіда; прихильники емоційного напрямку, що поєднує інтерес з

почуттям задоволення та радості; представники волюнтаристського напрямку поєднують інтерес з вольовими аспектами особистості, що є причиною подолання труднощів.

Фундаментальні основи інтересу вивчені над повною мірою. Точки зору вчених щодо психолого-педагогічної сутності пізнавального інтересу різнопланові і певною мірою подвійні.

Для розкриття проблематики пізнавального інтересу націлимося на дослідження, які надали суттєву допомогу у формулюванні своєї точки зору.

Т.М.Бербец одним із перших зосередив увагу на проблематиці інтересу та займався її вивченням у трьох аспектах:

- 1) наявність у інтересу характерних рис та його місце в педагогічному процесі;
- 2) співвідношення понять «інтерес» та «потреба»;
- 3) умови розвитку інтересу[3].

Предметом нашої пильної уваги є інтерес до психолого-педагогічного процесу. Т.М.Бербец розглядав інтерес, як, перш за все психічне явище, яке характеризується спонуканням, тяжінням до об'єкта, яке необхідно розвивати у процесі навчання. Для назви пізнавального інтересу він користується такими поняттями як «духовна спрага», «позив», «лютість до об'єкта», «непереборне безкорисливе прагнення».

Іншою, не менш значущою характеристикою пізнавального інтересу є той факт, що спонукання до діяльності, що в свою чергу є інтересом, набуває яскравого насиченого емоційного забарвлення. Це говорить про те, що процес пізнання забарвлене емоціями, які можуть бути викликані або самим процесом розумової праці, або предметом пізнання, чи перспективою, яка захоплює у себе.

Третя важлива особливість інтересу – це так звана, «вільність», відсутність примусових впливів з боку для появи самого інтересу.

Пізнавальна культура молодшого учня є глибоко змінюваною властивістю особистості, яка спрямована на розуміння предмету діяльності. Вона показує явний інтерес до отримання нових умінь та навичок, а також стійку потребу використання різної діяльності до поповнення нових знань.

Сучасні школи, ліцеї та гімназії повинні не тільки формувати у учнів певний багаж знань та умінь, а також пробуджувати тягіння до самоосвіти.

Завдяки становленню пізнавального інтересу учні будуть розуміти наскільки їм необхідно свідомо та з бажанням підходити до вирішення поставлених завдань.

Пізнавальний інтерес активізує всі психічні явища людини на високому рівні свого формування, спонукає школяра до пошуку зміни дійсності у вигляді діяльності (ускладнення цілей, виділення в предметному середовищі актуальних та значних сторін для них реалізації, пошук інших необхідних способів, привнесення до них творчого початку).

Т.М.Бербец зазначив, що інтересу притаманне «самокультура». Важливою складовою інтересу у педагогічному процесі є наявність його двох видів:

1) пасивного інтересу, що виявляється у «займальності» (коли людина перебуває у полоні вражень);

2) активного інтересу, що виявляється в самостійній праці, коли людина із задоволенням шукає істину [3]. У понятті «пасивний» для характеристики пізнавального інтересу, ймовірно, йдеться про нестійке явище, яке за своєю суттю цікавить ще й не є, тому що визначається лише залученою увагою до предмету пізнання. Можна вважати, що це реакція на новизну, а не пізнавальний інтерес у класичному його розумінні.

Н.М.Бібік був не винятком і так само згадував про необхідності розвитку інтересу. Він був критиком, коли мова заходила про авторитарно-

догматичну систему освіти, що займається придушенням особи дітей, після чого їх інтереси до пізнання згасають і гаснуть.

Н.М.Бібік відокремлював необхідність такої організації педагогічного процесу, яка б сприяла розвитку самодіяльності та допитливості, а «подача знань» була б представлена у «живому, цікавому вигляді» [7].

В.І.Бондар не був прихильником сухості та формалізму у навчанні, критикував його в будь-якому вигляді: «Найживіші та найцікавіші науки так викладаються, що в них не представляється нічого, що б говорило серцю чи захоплювало уяву» [9].

Л.В.Степанова зазначала, що учень добре вчиться лише у тому випадку, коли він навчається охоче, для чого необхідно створювати такі умови розвитку інтересу на уроці:

- 1.природна, вільна атмосфера, що викликає душевні сили дитину на підйом;
- 2.доступність викладання, його цікавість, яка «відповідає досвіду» дитини, забезпечує емоційне піднесення та захопленість;
- 3.дбайливе ставлення до індивідуальності [39].

О.Я.Савченко ототожнювала інтерес дітей із емоційно забарвленим бажанням, захопленням, що спонукає культура, спрямовану на оволодіння предметом чи явищем дійсності. Вона наголошувала, що інтерес у дітей необхідно виховувати, для чого потрібен показ суті предмета та явища з різних сторін, його місця у житті людини. Для цього важливо розуміти мету роботи, брати участь у розвитку свідомого ставлення до навчання. Вона виділила деякі умови, що впливають на розвиток інтересу в процесі навчання, а саме: опора на навколишню дійсність, дослідницький підхід, порівняння, «живість» матеріалу. Вважаємо, що ще у цих працях було розкрито витоки навчання [34].

М.М.Фіцула зазначав, що інтерес – це зосередженість на певному предметі думок, що викликає прагнення ближче ознайомитися з ним,

проникнути в нього глибше, не упускаючи з поля зору. Неусвідомлена потреба так і залишиться потребою, а усвідомлення потреби сприяє збудженню інтересу до предмета [44].

Характеристиками інтересу є: емоційна привабливість предмета та усвідомленість значимості предмета. Інтерес висловлює загальну спрямованість особистості та охоплює всі психічні процеси.

Н.А.Поліщук зазначив, що вже у дошкільному віці відбувається формування інтересів дітей у різних видах діяльності, що відноситься до результату сімейного виховання. Ці інтереси можуть мати тривалий, стабільний характер та сприяти розвитку психічних процесів.

Стабільність інтересів свідчить про успішне виконання діяльності. Ситуативність інтересу, залежність його від конкретних обставин, що не є показником, що регулює поведінку дитини [30].

Будь-який урок та навчальна задача мають цікаві властивості, виявляються в раніше невідомих фактах, які змушують по-іншому поглянути на навколишній світ. Завдяки навколишньому середовищу та накопиченому досвіду учень може за бажанням вибрати той предмет, який його зацікавить. Однак буває так, що вчитель не замислюється про інтереси та можливості учня, використовуючи невідповідну методику навчання при викладанні та утруднюючи, тим самим, весь процес навчання.

Пізнавальний інтерес є основою для перевірки всіх зусиль педагога для розвитку особи учня. Пізнання не можна уявити без активної розумової операції, що створюється під впливом педагога. Інтерес глобально розглядається у різнобічній діяльності учнів, що дозволяє педагогам творчо розвивати інтерес учнів.

Таким чином, можна сказати, що пізнавальний інтерес відносять до вибіркової орієнтації особистості на предмети навколишнього середовища. Ця орієнтація характеризується частим прагненням пізнавати світ довкола

себе. Постійно удосконалюючись і укорінюючись пізнавальна культура стає базою для позитивних емоцій до навчання.

Об'єкт навчального інтересу - зміст певної галузі освіти. З урахуванням належних умов навчальний інтерес може перерости у науковий інтерес, об'єктом якого є явища та закони природи та суспільного життя.

О.Я.Савченко виділила фактори, що впливають на розвиток навчальних інтересів:

- педагогічна оцінка;
- зміст навчання;
- успішність занять із предмета;
- якість викладання;
- методи навчання;
- організація фронтальної та індивідуальної роботи з дітьми.

Під суттю пізнавального інтересу розуміється вибіркова спрямованість особистості процес пізнання з метою освоєння сутності пізнаваного [33].

Інтерес є особистісною освітою. Його психологічну природу складають інтелектуальні, емоційні та вольові процеси, а також мотиви пізнання, що являють собою внутрішні спонукання до різноманітної діяльності.

Виділяються деякі особливості, що відображають специфіку інтересу:

- 1) інтерес безпосередньо пов'язаний з потребами людини (а саме, з потребою у пізнанні, в орієнтуванні в навколишній дійсності);
- 2) інтерес починає розвиватися під час раннього дитинства;
- 3) пізнавальний інтерес є єдністю в об'єктивному (властивості явищ дійсності, на який спрямований) та суб'єктивному (що пізнавальна діяльність означає суб'єкта) сенсі;

4) інтерес співвідноситься з позитивним, доброзичливим ставленням до предмета пізнання.

Н.М. Нікітіна під пізнавальним інтересом вказує на емоційно-пізнавальне ставлення (що виникає з емоційно-пізнавального переживання) до предмета або безпосередньо мотивованої діяльності, іншими словами, на відношення, що переходить у емоційно - пізнавальну спрямованість особистості при несприятливих умовах [27].

Також Н.М. Нікітіна виділила відмінності серед таких понять як «інтерес» та «пізнавальний інтерес». Пізнавальний інтерес сприймається як інтерес до навчальної діяльності, де акцент робиться на відмінності смислових значень у поняттях «цікавість» та «цікаво».

Інтерес характеризується зовнішньою привабливістю, він приваблює увагу відволікає від розкриття сутності [27].

Пізнавальний інтерес виникає за допомогою наступних факторів: рівень розвитку дитини, (відповідно, її досвід та знання); методи подачі матеріалу.

Специфічні особливості поведінки учнів у навчальному процесі та поза ним, а також особливості всього способу життя дітей є критеріями, показниками сформованості пізнавального інтересу.

Розрізняють кілька етапів у розвитку даного феномену: переживання інтересу в епізодичній формі; емоційно-пізнавальне ставлення до стабільної форми; емоційно-пізнавальна спрямованість особистості – стійкий особистісний інтерес.

Т.С.Мачача позначила, що школяра залучають сторони навчання, пов'язані з якимись особливими яскравими фактами, ефектними дослідями, чарівністю особистості вчителя [25]. Пізнавальний інтерес як засіб навчання стає надійним тільки в тому випадку, якщо застосовувати його при розвиваючому навчанні, прокладаючи дорогу паросткам нового у розвитку учнів, який відкриває його перспективи. Цікавість пов'язана з цікавими сторонами речей, явищ, процесів, що взаємодіють на людини на

школяра. У цій природі цікавості укладені надзвичайно значущі для пізнавального інтересу елементи, що можуть викликати почуття подиву, що є початком будь-якого пізнання. Почуття здивування викликають такі елементи цікавості:

- новизна;
- незвичність;
- несподіванка;
- дивина;
- невідповідність колишнім уявленням.

Н.В. Котелянець відзначила та виділила показники наявності інтересу до навчання у дітей у навчальній діяльності:

- під час уроку: тут беруть участь реакції, мімічні рухи учня; те, як учень діє у процесі, у вигляді коментарів, відповідей товаришів, питань вчителю щодо змісту матеріалу, готовності до виконання завдання; рухова культура учнів – чи відволікається учень від виконання навчального завдання, чи є стороння рухова культура чи поглиненість діяльністю; характерна реакція учня на закінчення уроку – прагнення з дзвінком залишити виконання розпочатого завдання чи навпаки, виконання завдання, незважаючи на зміну;

- за результатами діяльності учня;
- за часом розв'язання задачі;
- за кількістю вирішених завдань за урок [22].

Ставлення до навчання як до досить серйозної суспільно-значущої діяльності відноситься до передумов виникнення інтересу дитини, пробуджують ті форми роботи, що здатні викликати інтелектуальну культуру учня.

Інтерес проходить через певні етапи розвитку у початкових класах. Починаючи з епізодичних, ситуативних відносин у першому – другому класах, він поступово проявляється у власній ініціативі у пошуку нових

знань, набуває вибіркоче ставлення до окремих навчальних предметів до третього класу початкової школи.

Саме бажання вчитися багато в чому характеризує дитину в новій її соціальній ролі учня.

Вчителю, вихователю, батькові необхідно надати допомогу в усвідомлення дитиною себе учнем, розуміння об'єктивної значимості пізнавальної діяльності, щоб вона набувала для нього особистісний сенс, тоді пізнавальний інтерес стане рушійною силою поведінки учня. Це стає можливим у разі покладення в основі освіти розуміння суті досліджуваних явищ суб'єктами освітнього процесу (навчальним та учням), коли навчання та виховання будується через проникнення у свідомість учня, коли відбувається перетин свідомостей вчителя та учня [12].

У такій освіті передбачається розвиток активної пізнавальної позиції у дитини, яка сприяє самостійного пошуку та застосуванню знань у життєвій практиці, виховання особистості, відкритої для сприйняття та осмислення нового знання, здатної надалі реалізувати свій інтелектуальний потенціал не тільки в рамках навчання у школі, а й у майбутньому у професійній діяльності.

Таким чином, можна вважати, що психолого-педагогічна природа пізнавального інтересу, як і пізнавальної культури, обумовлена розвитком різних складових, таких як розвиток у діяльності пізнавальної потреби, а також мотивоутворюючим мотивом, який спонукає людину до пізнавальної діяльності.

Пізнавальний характер забарвлений емоціями, викликаними самим процесом розумової праці, або предметом пізнання, або перспективою, яка тягне у себе.

Пізнавальний інтерес набуває характеру надійності у разі використання засобів навчання, що прокладає дорогу паросткам нового в розвитку учнів, що відкриває його перспективи подальшого життя.

1.2. Характеристика молодшого шкільного віку

Молодший шкільний вік - це вік від 6 до 11 років, вік навчання в 1 – 4 класах початкової школи. Межі віку та його психологічні характеристики визначаються прийнятою на даний час відрізок системою освіти, теорією психічного розвитку, психологічної вікової періодизації.

У цьому віці фізичний розвиток проходить у відносно в рівномірній та спокійній формі. Зростання та вага збільшуються пропорційно і поступово, також підвищується витривалість, життєва ємність легких.

Кісткова система молодшого школяра поки що перебуває в стадії формування - окостеніння хребта, грудної клітки, тазу, кінцівок ще не завершено, у кістковій системі ще багато хрящової тканини. Окостеніння кисті та пальців у молодшому шкільному віці перебуває у незакінченому процесі, тому дрібні та точні рухи пальців та кисті руки скрутні та стомлюючі. Тут же відбувається функціональне удосконалення мозку через розвиток аналітико-систематичної функції кори; поступова зміна співвідношення процесів збудження та гальмування: процес гальмування стає все сильнішим, хоча, як і раніше, тут переважає процес збудження, і молодші школярі у високому ступені збудливі та імпульсивні [34].

Становлення пізнавальної культури у молодших учнів починається з першого року навчання у школі. Тільки після виникнення прагнення до результату своєї навчальної діяльності формується інтерес до придбання нових знань та умінь, а також проявляється культура на уроках.

Молодший школяр характеризуються такими якостями, як: життєрадісність, оптимізм, безтурботність, легкість. Однак чим старшою стає дитина, тим більше втрачає дитячу невимушеність у звички, мислення. Провідним видом діяльності молодшого школяра є навчальна діяльність. З'являється потреба у соціалізації за допомогою спілкування з однолітками у школі та вчителем.

Сприйняття життя в суспільстві в новому ключі призводить до поступової переоцінки цінностей. На зміну старим інтересам та мотивам

приходять нові, тому що ті починають втрачати свою спонукальну силу. Найбільш значущим стає те, що пов'язано з навчальною діяльністю, а не те, що пов'язано з грою[14].

Початок шкільного навчання пов'язаний із переходом від ігрової діяльності до навчальної як провідної діяльності молодшого шкільного віку, у якій формуються основні психічні новоутворення. То це говорить про те, що вступ до школи вносить найважливіші зміни у життя дитини. У неї змінюється весь спосіб його життя досить різко, як і його соціальне становище у колективі, сім'ї. Навчання стає провідною діяльністю, а обов'язок вчитися та набувати знань – найважливішим завданням. Навчання розуміється як серйозна праця, що викликає організованість, дисципліну, вольові зусилля дитини. Школяр знайомиться і включається до нового для нього колективу, серед якого йому доведеться жити, навчатися та розвиватися протягом тривалого часу 11 років.

Не враховуючи факт того, в який період дитина пішла в школу, вона все одно в якийсь момент проходить через кризу. Це є період народження соціального "Я".

Криза 7 років передбачає внутрішні зміни дитини щодо незначних зовнішніх змін та соціальних взаємин особистості дитини та її оточення.

У момент кризи відбуваються глибокі зміни у плані внутрішніх переживань. Надалі вони можуть змінюватись або зникати. Але деякі стануть основними у розвитку особистості та впливатимуть на самооцінку дитини, її рівня домагань, а як і загальну успішність особистості. Кривляння, манерність, штучна натягнутість поведінки є проявами зовнішнього та внутрішнього життя дітей. Ці зовнішні особливості, як і схильність до примх, конфліктів, починають зникати, коли дитина виходить із кризи і входить у новий вік [31].

Необхідно розібратися у розвитку психічних функцій дітей молодшого шкільного віку.

Мислення – як головна функція під час молодшого шкільного віку. За допомогою мислення відбувається розвиток, перебудова розумових процесів, з іншого боку, від інтелекту залежить розвиток інших психічних функцій[11].

Пам'ять у молодших школярів розвивається у двох напрямках: довільності та свідомості. Діти можуть легко запам'ятовувати навчальний матеріал, який викликає у них інтерес, який подається у формі гри, пов'язуючи матеріал з яскравими наочними посібниками, а також матеріал щодо якого задіяні всі органи почуттів чи найбільшу їх кількість. На відміну від дітей дошкільного віку, діти цього віку здатні цілеспрямовано та осмислено запам'ятовувати матеріал, який їм не особливо цікавий. Багато дітей механічно заучують різні навчальні тексти, що надалі призводить до труднощів у середніх класах. Завдяки вдосконаленню смислової пам'яті, освоюється широке коло способів запам'ятовування. Дитині вдається осмислювати та розуміти навчальний матеріал, а також запам'ятовувати його.

Увага носить характер, що розвивається. Враховуючи несформованість цієї психічної функції, необхідно постійно контролювати цю функцію. На уроках вчителям вдається залучати увагу та утримувати його по відношенню до навчального матеріалу. Середня тривалість зосередженості молодшого школяра однією справою – 10-20 хвилин. Обсяг збільшується як мінімум вдвічі, а стійкість, перемикання та розподіл підвищується [17].

Знаючи про цей фактор вчитель має будувати урок так, щоб на максимально важливих особливостях уроку був зроблений акцент, і тимчасовий критерій саме виходив на 10-20 хвилин. Так само не варто нехтувати відпочинком та хвилиною фізичної культури, оскільки діти молодшого шкільного віку досить активні та виконувати однотипні дії протягом 40 хвилин для них є проблематичним.

За допомогою уяви створюються різні ситуації, пов'язані з життя молодшого школяра. Враховуючи випробування труднощів у реальному житті, сприймаючи саме свою особисту ситуацію як якусь безвихідну, є можливість відходу дитини на уявний світ [36].

Залучення молодшого учня до соціально важливої навчальної діяльності супроводжується оцінюванням старшими його індивідуальних підсумків. Формування особистості, в першу чергу, знаходиться в залежності з успіху у шкільній сфері, з його успішності.

У віці з семи до одинадцяти років у дітей настає розуміння того, що вони являють собою певну оригінальність, що піддаються впливів із боку суспільної сфери. Школяр розуміє ту обставину, що навчання у школі вважається невід'ємним, а під час навчання виникає необхідність підлаштовувати себе під навчальний процес[14].

Дитина ніяк не ліквідує власну відмінність від інших дітей, і тому відчуває власну неповторність, власну "самість", намагається утвердити себе з-поміж близького суспільства. Діти самостверджуються за допомогою старших, вони цим чи іншим способом доводять перевагу. Неможливо випускати з уваги, те, що прагнення до самоствердження може стати однією з причин постійних примх, якраз через ситуації, в ході яких дитина утрудняється або не здатна виконати те, що від нього чекають. Проте, безпосереднє прагнення визнання близьким оточенням стимулює дітей до формування цілеспрямованості, здібностей самоконтролю та самооцінки.

Молодший школяр починає засвоювати свої дії. Це пов'язано з освоєнням молодшим учнем загальновизнаних норм поведінки, що дотримуються у суспільстві. Безпосередньо дані загальновизнані норми встановлюють дії людини та вид у взаєминах її з іншими людьми. Школяр приступає у найпокірнішій формі висловлює власні почуття - обурення, роздратованість, ревності.

У цьому віці формуванню піддаються наступні емоції: естетичні, соціальні. Особлива значущість подається розвитку соціальних емоцій: емоції товариства, відповідальності, співчуття до горя тих, що знаходяться навколо, невдоволення присутністю несправедливості тощо.

Дитина молодшого шкільного віку вже однозначно ототожнює себе відповідно до своєї статі. У неї з'являється чітке розуміння несправності даного факту і вона прагне заявити про себе, відповідно до своєї статі. Хлопчики вже розуміють, що вони повинні бути відважними, не плакати, йти на поступки дівчаткам, а крім того старшим людям. Хлопчик придивляється до спеціальностей, найбільш оптимальним представникам сильної статі. Дитина розуміє і має на увазі, що означає чоловіча діяльність. Видно зусилля дитини щось відпиляти, щось забити. Він дуже називається, якщо на його зусилля, його старання звертають увагу. Хлопці прагнуть поводитися, як і характерно представникам сильної статі[24].

Дівчинка ж розуміє, що має виглядати доброзичливою, доброю, прекрасною, маючи жіночу модель поведінки. Вона приєднується до побутової праці. Якщо її розхвалюють через те, що вона майстриня і господиня, дівчинка тріумфує. Дівчата намагаються бути представницями слабкої статі, хочуть бути більш схожими зі своїми мамами у цьому плані.

Дівчатка та хлопчики, під час спілкування у класі, не забувають про власну антагоністичність: якщо педагог пропонує дівчинці та хлопчику сісти разом за одну парту, хлопці соромляться, особливо, якщо ровесники, що знаходяться навколо, звертають увагу на даний факт.

У молодшому шкільному віці закріплення в статеворольових взаєминах відбувається порівняно тихо[19].

Якщо школяреві описати світлу картину його успіхів у майбутньому, він буде перебувати в захопленні, почне блищати від насолоди, але в цілому далеке майбутнє для молодшого учня видається абстрактно. Молодшому школяру складно планувати свою діяльність та життя, він тільки вчитись жити за режимом, де є зона відповідальності та

певні терміни, тут безумовно, мають допомогти старші в організації роботи та відпочинку молодшого школяра. Дуже часто батьки, «завантажують» молодшого школяра різноманітними заняттями, крім відвідування школи у нього з'являється обов'язок відвідувати гуртки, секції, якщо не давати дитині відпочивати може статися емоційне перегорання і чекати потім від дитини гідних результатів не доводиться.

У молодшому шкільному віці у дитини виникають власні спогади. Образи у пам'яті набувають яскравий і чутливий вид.

У віці з 7 до 12 років діти позбавляються амнезії раннього віку. Від поганих спогадів, як принцип, учень норовить якнайшвидше звільнитися. У проміжок шкільної адаптації у першому та другому класах безліч хлопців з'ясовують у тому, що вони стали старше. У учнів виникає очевидне прагнення повернутися до дошкільних дитячих років, скинути з плечей вантаж як стомлювальних їх обов'язків вчитися. У третьому та четвертому класах вони хочуть знову бути дітьми і не ходити до навчального закладу. В цьому разі повинна слідувати психологічна підтримка та допомога дітям, як зі сторони шкільного психолога, так і вчителя, але насамперед від батьків.

Почуття дитини молодшого шкільного віку розвиваються, насамперед, з допомогою процесу навчальної діяльності. Соціальний простір розширюється, тобто дитина перебуває у постійному контакті з учителем та однокласниками, включаючи до уваги облік дотримання чітко сформованих правил. Але, звичайно, ті почуття, що з'явилися у нього у дошкільному віці, продовжують залишатися і ускладнюватися у відносинах з коханими, близькими, дорослими у повсякденному житті [32]. Дуже важливо згадувати про співпереживання іншій людині як про ще одне важливе почуття з метою сформованості особистості.

Співпереживання - це переживання чогось разом з іншою людиною або іншими людьми, поділ чийось заворушень, переживань.

Сформоване вміння до співпереживання містить у собі цілий спектр даного стану, що включає в себе два елементи: перший входить до співчуття (жалість, що збуджується лихом, що трапилося з іншим людиною) та співчуття (чутливий, уважний підхід до переживань та лих у іншої людини); у другий елемент входить радість (почуття емоції задоволення радістю та тріумфом іншої особи).

Система наслідування вважається значним помічником у навчанні співпереживання. Наслідування у найширшому його сенсі – це дотримання якомусь прикладу. Наслідування можна здійснювати за допомогою дублювання дії та емоцій. Школяр переносить власні емоції, які утворюються під час спілкування з іншими людьми, героїв казок, оповідань і віршів[44].

Більш барвисте співпереживання проявляється у процесі вислуховування казок і оповідань, коли в них йдеться про героя, який опинився в біді.

Гра приймається молодшим учням у формі попередньої стадії його формуванні, як і підставу чи перевірка у вихованні значних індивідуальних якостей і як проміжний період введення дітей у результативні з виховної точки зору різновиди роботи: навчання, спілкування, працю. За допомогою гри задовольняються різноманітні потреби дітей, формується їхня мотиваційна область. З ігор проявляються і фіксуються нові кола інтересів та нові мотиви у роботі дітей.

Переходи серед робочої та ігрової діяльності мають відносну форму, через те, що один тип роботи легко здатний перейти в інший, і навпаки. У якщо деякі якості особистості молодший школяр благополучно виявляє у навчанні, взаємодії та праці, у такому разі приймаючи увагу основу цих якостей можна створювати, формувати нові, найважчі ігрові умови, рушійне його формування у майбутньому [50].

У мовному формуванні у школи виникають нові вимоги до хлопців: при відповідях на заняттях розмова має бути стислою, конкретною і

живою; при спілкуванні мовні побудови повинні бути відповідно до сформованими у культурі очікуваннями.

Взаємодія робиться особливою школою в суспільних взаєминах. Діти в неусвідомленій формі, поки що, розкривають собі різні манери у спілкуванні. Досягнення дітей у вивченні загальноновизнаних норм життя у нових обставинах утримуються у домашньому оточенні, створюючи у ньому необхідність не тільки в попередніх змінах взаємовідносин, однак і у навчальній діяльності. Діти бажають і розраховують у такому разі, на те, що суспільство відчуватиме до них вдячність, прийматиме і дорожити його добрими діями. Дитина відчуває необхідність у оцінки підсумків своєї роботи, власних досягнень безпосередньо старшими. Тут так само як і в жодному разі значуща допомога дітей самими батьком та матір'ю [18].

Дружні стосунки молодших учнів базуються на згоді життєвих факторів та несподіваних зацікавлень (хлопці сидять за однією партою, що проживають в одній будівлі, захоплюються конкретною літературою і т.п.).

На перших стадіях орієнтації у новому колективі в деяких школярів виражаються особливості характеру, їм не характерні (соромливість, розв'язаність). Однак у процесі визначення та встановлення відносин з іншою дитиною будь-який учень виявляє і розкриває власні реальні характерні риси, властиві йому також як персональній людині.

Також у період молодшого шкільного віку відбувається активне соціальне формування психіки, її головних підструктур, сформульованих так само як і в ході соціалізації індивідів, так і в новоутворенні в індивідуальній галузі та у створенні суб'єкта роботи. На цьому етапі у учнів у початковій школі відбувається індивідуальна та розумові рефлексії, формування внутрішньої мови, самодисципліна, невимушеність та свідомість пізнавальних процесів і події робляться основними новоутвореннями [25].

Молодший учень починає освоювати людські навички, які видаються у вигляді наукових знань. Крім того для періоду молодшого

шкільного віку своєрідно наступне удосконалення вищої нервової діяльності, кістково-м'язового апарату, формування психічні функції. У період даного етапу навчання у школі психічне формування виконується, основним способом, у ході навчальної діяльності, таким чином, обумовлюється ступенем введення учня в процес. У такому разі є можливість відзначити, що молодший період навчання у школі вважається високоякісною новітньою стадією емоційного формування людини [18].

Навчальна діяльність робиться основною і ставить нові умови до молодшого школяра. Темп шкільного життя надає допомогу у формуванні здібностей та умінь, необхідні з метою ефективного навчання. Підлітку слід без допомоги інших розподіляти власний час, перебувати в безперервному контакті з великою кількістю однолітків, розвиваючи себе як частину суспільства. [29].

Спочатку у дітей розвивається несвідома зацікавленість до навчальної діяльності. Лише вже після виникнення зацікавленості до результатів своєї навчальної роботи створюється зацікавленість до змісту навчальної роботи, отримання знань. Це вважається базою у створенні у молодших учнів мотивів для найвищого соціального режиму, пов'язаних, в першу чергу, з воістину серйозним взаємини до навчальних занять.

Відчуття задоволення від особистих досягнень вважається значною ланкою у створенні зацікавленості у змісті навчальної діяльності, отримання знань. А підкріплюється це відчуття заохоченням педагога, який відзначає та підкреслює насамперед, у тому числі й незначний розвиток дитини. Кожній дитині буде приємно усвідомлювати, що його навчальна діяльність гідно оцінена і що при виконанні завдання він завжди зможе побачити свій результат, а якщо щось його не влаштує то вчитель дасть рекомендації та допоможе подолати якісь труднощі[49].

Вчитель завжди надає виховний вплив на дітей через те, що діти з приходом до школи спочатку обирають вчителі в якість незаперечного

авторитету. Необхідно відзначити, що авторитет вчителя – це найважливіша передумова для навчання та виховання у молодших класах.

Вчитель і психолог повинні враховувати, що пам'ять розвивається у двох напрямках – довільність та свідомість. Діти мимоволі запам'ятовують матеріал, що викликає їх інтерес, представлений в ігровій формі, пов'язані з яскравими наочними посібниками чи зображеннями тощо.

Але, на відміну від дошкільнят, вони можуть цілеспрямовано, довільно запам'ятовувати матеріал, який їм цікавий. З кожним роком, навчання все більше будується, спираючись на довільну пам'ять [11].

У першокласників добре розвинена мимовільна пам'ять. Запам'ятовують вони те, що справило на них враження, а не те, що є суттєвим у навчальному завданні [10].

Також, молодші школярі мають непогану механічну пам'ять. Не можна говорити, що це погано, але запам'ятовуючи матеріал таким механічним способом протягом усього навчання, що призводить до труднощів у подальшому навчанні в середній школі, коли навчальний матеріал стає складнішим і більшим за обсягом. Усувається цей недолік у тому випадку, якщо вчитель навчає учнів раціональними прийомами запам'ятовування [11].

Без сумніву скажемо, що прояв інтересу дитини до шкільних занять, висока пізнавальна мотивація, його активна позиція є важливими умовами для вдосконалення пам'яті. Однак спірним є висновок, що для розвитку такого процесу корисні не тільки спеціальні вправи у розвиток пам'яті, а й формування інтересу до знань, до навчальних дисциплін, становлення позитивного ставлення до них. Але практика показує, що вдосконалення довільної пам'яті не обмежується лише одним інтересом. Цього недостатньо для вищої психічної функції [26].

Пам'ять нерозривно пов'язана з відтворенням як важкої діяльності, що вимагає постановки мети, включаючи процеси мислення та самоконтролю [15].

Довільна пам'ять зростає над мимовільною під впливом запам'ятовування та відтворення. Але незважаючи на це, психологічні дослідження показують, що в наступних вікових етапах, обидва види пам'яті розвиваються взаємопов'язано. Можна помітити, що розвиток пам'яті характеризуються віковими особливостями, знання та облік яких необхідні для організації навчання та розумового розвитку учнів [37].

Чільну роль у молодшому шкільному віці займає мислення. Інтенсивно перетворюються, розвиваються розумові процеси. Розвиток психічних функцій безпосередньо залежить від розвитку інтелекту. У дитини з'являються логічно вірні міркування.

Закінчується перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення. У процесі навчання словесно-логічне мислення набуває переважне становище. Робота з наочними образами проходить у великій кількості у перші два роки навчання, і помітно скорочується у наступних класах [32].

До кінця 4 класу, і в наступних класах, виявляються діти з своїми індивідуальними відмінностями. Зазвичай психологи відзначають учнів: які легко вирішують навчальні завдання у словесному плані, таких дітей відносять до групи "теоретиків"; учнів, яким потрібна опора на наочність та практичні дії відносять до «практик», і до групи «Митців» відносять учнів з унікальним образним мисленням. У більшості дітей можна помітити рівновагу між різними видами мислення [37].

Таким чином, мислення дітей характеризується конкретністю та емоційністю. Дитина мислить формами, звуками, відчуттями загалом. Конкретність мислення означає помітне домінування першосигнальної діяльності на другосигнальну, а звідси – труднощі в узагальненні, відволіканні, коли це потрібно, від конкретних предметів, явищ та ситуацій. Емоційність дитячого мислення в тому, що діти дуже жваво переживають все, над чим їм доводиться думати [19]. Мислення молодшого школяра розвивається у взаємозв'язку з мовою, яка стає більш зв'язною та

правильною. Діти вже відчують виразність епітетів і порівнянь, здатність розповісти про свої враження [11].

Діти 7–9 років засвоївши контекстне мовлення, використовують цей процес лише для утримання уваги співрозмовника, а не для вираження власної думки. Відбувається це зазвичай у родинному колі або з однолітками [39].

Поряд із змінами психічних процесів, відбуваються зміни у соціальному, емоційному розвитку. Насамперед складаються взаємодії з однокласниками через вчителя за схемою – я та моя вчителька. До 3-4 класу починається формування дитячого колективу, первісна схема змінюється на узагальнену – ми та наша вчителька.

Яскраво виявляються симпатії та антипатії. Діти звертають увагу на особистісні якості. Поступово складається дитячий колектив. До кінця 3 класу відбувається різкий поворот інтересів, від дорослого до однолітків, з'являються штаби, виникають секрети, особливі шифри та інше [37].

Змінюється життя дітей та в емоційному плані. Якщо будучи дошкільником його радував факт гри з однолітками, іграшками, то стаючи старшим, його турбує те, що пов'язано зі школою, вченням, вчителем. Учня тішить, що дорослі хвалять за успіхи у навчанні.

Позитивне ставлення до навчання закріплює вчитель, коли він дбає щоб почуття радості від навчального процесу виникало у дітей якомога частіше. Зайва емоційність, нестійка поведінка, ускладнює відносини з педагогом та колективну роботу дітей на уроці [5]. Не буває лише емоцій радості, емоції страху мають також важливе значення у розвитку особистості. Найчастіше боячись покарання, діти кажуть неправду, і якщо це часто повторюється, то формується брехливість і боягузливість.

У цьому, дуже важливому, віковому етапі закладається моральна поведінка, відбувається засвоєння моральних і правил поведінки, починає формуватися загальна установка особистості [5].

Є особливості характеру школярів. Насамперед вони рвучкі. Під впливом імпульсів, спонукань діти схильні діяти без зволікання, не подумавши і не зваживши всіх положень справ.

Відбувається це через потребу у зовнішній розрядці при слабкій вольовій регуляції поведінки [14]. Вольові якості недостатньо розвинені: дитина ще важко бореться за намічену мету, долає перешкоди. Переважає пасивне ставлення до своїх можливостей; губиться віра у свої сили. Неодноразово простежуються примхливість, упертість через сімейне виховання. У сімейній атмосфері, дитина звикла до того, що всі йому потурають, задовольняють бажання та вимоги дитини. І перебуваючи у школі, протестує проти внутрішніх вимог, які суперечать бажанням дитини [19].

Таким чином, молодший шкільний вік специфічний глибокими змінами в галузі фізичного, а також психологічного вигляду молодший школяр. Протягом цього періоду потенціал розвитку дитини, як активного суб'єкта, що пізнає навколишній світ і самого себе, що набуває власного досвіду в цьому світі, реалізується на якісно новому рівні.

Молодший шкільний вік – це період глибокого та насиченого розвитку пізнавальних процесів (сприйняття, мислення, пам'яті, уяви), а також пізнавального інтересу.

Найважливіші новоутворення виникають у всіх сферах психічного розвитку: перетворюються і постійно розвивається інтелект, особистість, соціальні відносини. Беручи до уваги факт того, що провідну роль у цьому віці грає навчальна діяльність, дитина так само активно включається і до інших видів діяльності (гра, елементи трудової діяльності, заняття спортом, мистецтвом та ін.), в ході яких його нові досягнення удосконалюються та закріплюються у свідомості.

Необхідно відзначити, що на етапі переходу від дошкільної освіти до навчальної діяльності, що навчається дитина відчуває величезний стрес, який може протікати по-різному, завдання вчителя початкової школи,

знайти підхід до кожної дитини і постаратися мінімізувати цю кризу, а також донести батькам учнів про необхідність активної участі батьків у житті дитини.

Для успішного навчання молодшого школяра у початковій школі вчителем так само має бути поставлене завдання розвитку пізнавальної культури.

1.3. Можливості розвитку пізнавальної активності на уроках української мови у початковій школі

Розвиток пізнавальної культури дитини на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ– один із головних факторів успішності навчання. Якщо педагогу не вдається зацікавити дітей предметом, можна зробити висновок, що всі його подальші зусилля в формуванні вони яких-небудь уявлень чи понять приречені.

На ранніх етапах розвитку пізнавальний інтерес на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ виникає у формі реакції на нові ситуації, у мимовільному прояві уваги, пам'яті та допомагає у закріпленні первинних знань про світ загалом. Надалі пізнавальна культура на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ проявляється в допитливості, і в прагненні до нового.

Прояв пізнавальної активності дитини завжди пов'язаний із рівнем розвитку її пізнавальної потреби та проходить через певні етапи. Для початку вона виникає в елементарній пошуковій культурі, надалі пізнавальна культура знаходить вираз у дослідницькій культурі, а найвищим її рівнем є творча культура особистості [26].

Звертаючись до результатів діагностики, усі молодші школярі на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ хочуть вчитися добре, але при цьому не хочуть докладати жодних зусиль: висловлюють побажання «Я хочу, щоб робот ходив за мене до школи», «Я хочу, щоб ручка робила за мене уроки». Таким чином, виявляється одна з

виховних помилок: ні педагоги, ні батьки не прагнуть того, щоб навчити дитину відчувати радість від подолання труднощів.

Цікавість стає першим двигуном пізнавальних процесів на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ. За допомогою цікавості можливо, початку, розвивати інтерес дитини до питань, створювати орієнтування в навколишньому світі, зосереджувати розумову діяльність у певній області і, нарешті, цікавість переростає в допитливість. У ході розвитку допитливості необхідне навчання та виховання.

Інтерес є основним механізмом успішного навчання української мови; радив не перетворювати навчання на забаву, адже цікаве навчання, на його думку, не виключає роботу із зусиллям, а лише сприяє їй.

Для розвитку пізнавальної активності української мови у початковій школі в умовах НУШ необхідно здійснювати постійний перехід від вже знайомого предмета на новий, ще невідомий, невивчений дитиною предмет. В основі розвитку потреби у знанні, лежить незадоволеність наявними знаннями та прагнення до придбання нових знань. Тут велику роль грає виховання дитини, цінності, що їх закладає сім'я. [40].

У дітей накопичується індивідуальний досвід, а також вправляються пізнавальні процеси (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, мова, уяву) через надання їм для вивчення різних предметів у доступній формі, він їх обмацує та розглядає.

Пізнавальна культура у початковій школі в умовах НУШ «стоятиме на місці», якщо дитиною ніхто не займається, і вона буде надана сама собі. Як, зерно, що впало в ґрунт, який не поливають, де немає тепла та сонячного світла, не проростає, так і пізнавальна потреба, яка потребує надання та дотримання певних умов, втративши їх, не отримує свого розвитку.

У такому випадку у дітей, чия пізнавальна культура не підтримується через відповідний інтерес, найчастіше згасає бажання пізнавати.

Для здійснення процесу формування пізнавальної активності на уроках української мови у початковій школі в умовах НУШ вчитель повинен звертатися до основних правил:

- здійснення поступового переходу від природних інтересів до прищеплених інтересів;
- об'єкт, запропонований дітям для вивчення, не повинен бути для них ні зовсім новим, ні вже добре відомим;
- матеріал доцільно "групувати навколо одного стрижня".

Принцип психологічної комфортності дозволяє дивуватися і відкривати нове під час уроку.

Для його здійснення необхідно:

- забезпечувати свободу самореалізації кожного з дітей;
- створювати умови, де дитина не боїтиметься висловлювати свої "дитячі" думки;
- пропонувати на вибір різні завдання, отримуючи задоволення від успіху, ними досягнутого;
- створювати проблемні ситуації, змістом яких є протиріччя, а ознакою – емоційне переживання;
- використовувати рефлексію, позитивний емоційний тон, партнерські відносини із дітьми.

На уроці української мови має створюватися така атмосфера, щоби слабкі учні почувалися так само комфортно, як і здібні діти, а саме застосовувався, наприклад, метод диференційованого підходу в завданнях.

Ефективними є найпопулярніші та найдоступніші уроки української мови – подорожі, уроки-дослідження, нестандартні уроки, як правило, інтегровані. Саме за допомогою інтегрованих уроків української мови є можливість підвищити мотивацію, сформувати пізнавальний інтерес, що сприяє самоосвіті, підвищенню рівня навченості та вихованості учнів, формування картини світу у цілісній формі; розвитку естетичного

сприйняття, уяви, уваги, пам'яті; використання способу перемикання видів діяльності для зняття перенавантаження тих, хто навчається в ході уроку.

Допомога у розвитку особистості дитини в цілому, підвищенні якості її навчання виявляється при впровадженні нових інформаційних технологій у систему початкового навчання та виховання. Завдяки урокам, де використовуються комп'ютерні технології, діти краще сприймають новий матеріал, оскільки діти молодшого віку мають наочно-образне сприйняття навколишнього світу. При цьому дитина користується у процесі сприйняття як своїм зором і слухом, а й, що особливо важливо, фантазією, уявою, та емоціями.

Інформаційні технології допускають різноманітність у діяльності школярів, що, своєю чергою, викликає найбільший інтерес до процесу уроку, пробуджуючи їх культуру. Через успішність розвитку дітей створюються нові можливості та передумови для постановки та вирішення складніших завдань навчання, що сприяють формуванню дослідницького мислення. Саме інформаційні технології надають навчальному процесу творчий характер, що стимулює пізнавальну культуру до предметів[50].

Тут відбувається оновлення змістовної сторони предмету української мови, індивідуалізація процесу навчання та розвиток самостійної діяльності школярів.

До інформаційних технологій на уроках української мови слід відносити:

- Комп'ютерні презентації;
- Комп'ютерні навчальні програми;
- Електронні книги, підручники, довідники, словники;
- Мультимедійні пристрої;
- Робота в Інтернеті;
- Дистанційне навчання, консультування, участь у конкурсах, олімпіадах, конференціях тощо.

Пізнавальна активність у початковій школі на уроках української мови в умовах НУШ також розвивається й у позанавчальний час. До неї входить:

- проведення пізнавальних свят;
- цікавого годинника з предметів;
- факультативні заняття;
- проведення ігор.

Практика навчання української мови молодших школярів не налічує жодного універсального прийому формування пізнавальної культури у початковій школі в умовах НУШ. Багато чого, а якщо бути конкретнішим, то все залежить від творчого потенціалу самого вчителі.

В.І.Кобаль закликав дорослих робити працю школяра джерелом розумового задоволення та душевної радості [17].

На думку визначного вітчизняного педагога В.А. Сластеніна, домогтися розвитку пізнавальної культури можливо через перетворення всього навчання (або майже всього) у систему постановки та вирішення проблемно – конфліктних питань, організацію контекстно-ігрової діяльності [15].

Пізнавальна активність на уроках української мови дуже цінна у розвитку особистості учня, а саме: вона активізує психічні процеси особистості, приносить їй глибоке внутрішнє інтелектуальне задоволення, яке, у свою чергу, сприяє емоційному підйому, мотивації у навчанні.

Кожен прогресивно мислячий педагог і психолог вважає за необхідне, щоб дитина відчувала в процесі навчання, що це радість, а не лише борг, адже навчанням можна займатися з інтересом та захопленням, а не тільки обов'язки.

Для того щоб сприяти розвитку пізнавальної культури у початковій школі в умовах НУШ на уроках української мови, необхідно використовувати:

- Загадки, основу яких становить порівняння та вміння співвідносити явища навколишньої дійсності як прийом, здатний активізувати та стимулювати пізнавальну культуру, а також розумову діяльність;

- Ребуси, у процесі вирішення яких учні першого класу на уроці здатні набути пропедевтичних знань, відбувається знайомство із значенням слова;

- Методика «Вибір», розроблена Г. І. Щукіною, яка є ефективною у разі процесу розвитку пізнавальної культури. Дана методика включає кілька завдань по одному предмету, використовуючи угруповання з чотирьох груп. Виконання першої групи завдань пред'являє вимоги до учнів у вигляді виконання репродуктивної діяльності (згадувати визначення, описувати факти, переказувати пройдений навчальний матеріал). Друга група завдань є складнішою: тут уже необхідний активний пошук, передумови до процесу здогадування, а не лише репродуктивна діяльність. Третя група завдань розрахована на активне використання придбаних знань у процесі пошуку, застосування даних знань на новій території, у нових умовах. Четверта ж група завдань має творчий характер [47].

В один із компонентів професіоналізму педагога входить здатність не тільки створювати різні проблемні завдання та ситуації в ігровій формі на уроках української мови, а й передбачати результат їх вирішення.

Розвитку пізнавальної активності на уроках української мови сприяє так звана відстрочена відгадка. На початку уроку вчитель пропонує дітям загадку, розгадати яку вони зможуть лише на уроці української мови під час роботи з новим матеріалом.

Іноді можна зробити загадку до кінця уроку, щоб саме з неї почати наступне заняття.

Активування пізнавальної діяльності молодших школярів стає неможливим без розвитку вони пізнавального інтересу. Саме тому процес

навчання має регулярно порушувати, розвивати та зміцнювати пізнавальний інтерес учнів. Пізнавальний інтерес виступає і як важливий мотив навчання, і як стійка характеристика особистості, і як потужний засіб навчання, що підвищує його якість.

У молодших школярів у початковій школі в умовах НУШ на уроках української мови цілком можлива диференціація за рівнем розвитку та характеру прояву пізнавальної культури. Це можна обґрунтувати тим, що у кожної дитини свій життєвий досвід, різний від інших, кожна дитина йде своїм власним шляхом індивідуального розвитку.

Дидактична гра цілком здатна виступати одним з найбільш ефективних засобів при пробудженні інтересу до навчального предмета, поступаючись місцем іншим методам [49].

Гра на уроках української мови є першою з найпростіших форм діяльності, якою опановують діти з раннього віку. Її метою є процес гри.

Причому гра виступає як певний ступінь, де діти достатньою мірою готуються як до навчання, і до праці. Ігрова діяльність так само є однією з головних видів діяльності у перші роки навчання, яка змінюється у процесі дорослішання молодшого школяра, а потім йде на другий план, оскільки пріоритетною стає діяльність спрямована на навчання.

Педагоги, психологи, методисти, вчителі переконують інших, що гра – це розпорядження, підвладне часу та саме грі присуджують провідне місце у навчальному процесі. Гра мобілізує інтелектуальність дітей, розвиває здібності ролі організатора, прищеплює навички самодисципліни, приносить радість від спільних дій [37]. Ті люди, що бачать гру лише як якусь забаву та розвагу, дуже сильно помиляються.

Вчитель бере у грі роль найголовнішого - керівника гри, направляє їх у необхідне дидактичне русло, за необхідності активізуючи її різними прийомами, під час чого він підтримує інтерес дітей до гри та підбадьорює тих, хто тією чи іншою мірою відстає.

У працях Н.П. Анікеєвої є передумови до розвитку пізнавальної культури у дітей під час уроків у початковій школі: «виховання грою», Л.І. Бажовича: «проблема розвитку мотиваційної сфери дитини», В.І. Сластеніна: «формування інтересу до навчання у школярів», Т.І. Шамова: «активізація навчання школярів», Г.І. Щукіної: «педагогічні проблеми формування пізнавальних інтересів учнів».

Через зацікавленість учня цікавими пізнавальними іграми можливий розвиток пізнавальної культури на уроках у початковій школі. Також цьому сприяють вирішення загадок, ребусів, проблемно – конфліктних питань, підбір цікавого матеріалу. Необхідно проводити уроки-подорожі, уроки – дослідження, інтегровані уроки обов'язково з урахуванням віку дітей.

Таким чином, до розвиваючих методів розвитку пізнавальної активності на уроках української мови відносяться: інформаційні технології, розвиваючі ігри, різнорівневі завдання, зміна швидкості навчання (стратегія прискорення), проведення пізнавальних свят тощо.

Розвиток таких цінних якостей особистості, як цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети, прагнення до завершеності дії, до досягнення намічених результатів, відбувається через стимулювання пізнавальної культури.

Для навчання дитини повною мірою необхідно намагатися викликати у неї бажання вчитися, здобувати знання, допомагати йому у підвищенні самооцінки, віри у себе, у свої здібності.

Майстерність вчителя полягає у вмінні робити зміст предмета багатим, глибоким та привабливим, що у свою чергу зміцнює та розвиває пізнавальну культуру учнів у процесі навчання української мови.

Когнітивний процес притаманний дітям від народження, але через певних причин, а саме через обов'язковість та стандартизованості програми, методів та критеріїв навчання, цей процес часто сповільнюється і навіть зводиться до нуля. У практиці сучасної школи продовжує

домінувати установка на нарощування знань, умінь та навичок у учнів, наслідком чого є несформованість пізнавальних інтересів.

Однією з найактуальніших проблем сучасної освіти є розвиток пізнавального інтересу. Інтерес є потужним засобом успішного навчання та виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів [13].

Щоб активізувати когнітивну діяльність учнів, необхідно сформувати у них позитивні мотиви до навчання, пробудити їхнє мислення. Треба розвинути в учнів бажання вирішувати пізнавальні завдання.

Внутрішня навчальна мотивація є важливим новоутворенням, оскільки допомагає дитині швидко засвоювати нові знання, легко вчитися, отримувати задоволення від навчального процесу [30].

Саме тому одним з основних завдань вчителя є робота, спрямована на формування у молодших школярів внутрішньої мотивації навчання, отже, і пізнавальної культури у процесі навчальної діяльності [24].

Таким чином, умовами розвитку пізнавальних інтересів є: розуміння дитиною змісту та значення матеріалу; новизна навчального матеріалу, його практична спрямованість; емоційна насиченість навчання; використання активних методів навчання, проблемних питань, ситуацій та завдань; створення можливостей для учнів виявити розумову самостійність та ініціативність; глибоке знання вчителем предмета, інтерес до нього, уміння зацікавити ним дітей; ведення навчання на високому, але посильному рівні складності; наявність різноманітного навчального матеріалу та прийомів навчальної роботи [26].

Для реалізації даних умов у навчальному процесі, можна використовувати різні способи активізації пізнавальної активності на уроках української мови :

1. Гра – це улюблена форма діяльності школярів цього віку. Ігри, застосовувані під час уроків у початковій школі різноманітні та можуть застосовуватися на будь-якому етапі уроку. Кросворди, ігри із

зашифровками, загадками вдосконалюють уяву, спостережливість, кмітливість, розважливість та логіку.

2. Самостійна робота, це дуже важливий етап у роботі з учнями, і щоб з нею впоратися, можна, а бажано і потрібно, опрацювати вправи, які готують дитину до самостійної роботи. Давати диференційовані завдання. Важливо продумати черговість завдань та наочний матеріал.

3. Незвичні форми уроків допоможуть розбудити у дітей творчі здібності, виявити їх приховані можливості. До таких форм організації можна віднести уроки у формі подорожей до іншої країни, казку. Так само часто вчителі запрошують на уроки гостей, яким потрібно допомогти подолати перешкоди, перемогти лиходіїв. Така форма допомагає полегшити процес засвоєння знань, робить урок ефективним за рахунок доброзичливої, незвичної атмосфери.

4. По праву вважатимуться, що сучасні технології у сфері комп'ютерна техніка є невід'ємною частиною сучасного уроку у школі. За допомогою ІКТ урок стає більш ефективним для сучасної дитини.

5. Проектна та дослідницька діяльність дозволяє проявити самостійність, ініціативність у учнів.

6. Проблемні ситуації допомагають активізувати пізнавальну діяльність. На уроках, доцільно запровадити проблемно-діалогічну технологію за допомогою спонукаючого діалогу. Така технологія залучить всіх учнів в освітній процес, тому що учні не боятимуться помилитися з відповіддю, тому що тут немає правильного та не правильного варіанту.

Існують вимоги до організації пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови [26]:

1) Принцип забезпечення умов продуктивної роботи мислення та уяви учнів:

- планувати дії для сприйняття досліджуваних об'єктів та явищ учнями, та наступним осмисленням їх;
- організувати всі можливі умови для стійкої зосередженості учнів;

- використовувати бесіду, індивідуальне опитування, вправи з повторення для актуалізації раніше засвоєних знань учнями, необхідні сприйняття нових.

2) Побудова діяльності у процесі формування нових знань та умінь:

- необхідно визначити рівень сформованості знань та умінь у учнів;
- планувати форми роботи, методи, прийоми, що забезпечують активну та самостійну діяльність мислення учнів (питання, проблемні ситуації, ускладнення завдань з метою розвитку пізнавальної самостійності учнів, організація дослідницької роботи, створення подоланих інтелектуальних труднощів у ході самостійних робіт);

- поступово підвищувати рівень розуміння паралельно формувати вміння міркувати та укласти;

- давати різні види творчих робіт, попередньо розібрати структуру роботи (пояснення мети, умов її виконання, навчання відбору та систематизації матеріалу, а також обробці результатів та оформлення роботи).

3) Побудова діяльності спрямованої на закріплення результатів роботи:

- формувати отримані навички шляхом завдань, вправ;
- навчати переносити вже засвоєні вміння у нову ситуацію.

Облік при організації індивідуальної, групової та фронтальної форм роботи учнів під час уроку по [26]:

- відношенню учнів до вчення, рівня розумового розвитку;
- за рівнем навчання.

Врахування вікових особливостей учнів:

- при плануванні уроку спиратися на індивідуальні та вікові особливості учнів;

- проводити навчання з урахуванням сильних та слабких учнів;

- використовувати диференційований підхід до учнів різних рівнів навчання.

Для реалізації вимог щодо організації пізнавальної діяльності існують прийоми та методи, які використовуються на уроках на певних етапах [13]. У навчальному процесі може бути задіяний проблемний метод, частково-пошуковий та дослідницький метод. Щоб учень усвідомлено увійшов у навчання діяльність, вчитель повинен створити такі умови, де учень розумітиме вимоги які ставляться щодо нього, відчувати бажання включитися у роботу.

Необхідно торкнутися всіх трьох складових даного етапу: «хочу» – викликаємо інтерес до діяльності; «треба» – підводимо учня до усвідомлення важливості та необхідності нового знання; «можу» – встановлюємо тематичні рамки пізнання, демонструємо, що непосильних і надскладних завдань не передбачається.

Прийоми для цього етапу: нестандартний вхід до уроку; прийом «Відстрочена відгадка»; прийом "Фантастична добавка"; неоголошена тема; емоційний вхід до уроку; цитування висловлювань відомих людей, прислів'їв чи приказок, загадок [26].

На етапі актуалізації знань головна мета полягає в тому, щоб кожен учень внутрішньо усвідомив потребу відкриття нових знань та умінь. Вправи потрібно підбирати такі, щоб учні могли: згадати, що вони вже вміють і знають на цю тему; активізували розумові процеси, які знадобляться для засвоєння нового знання: аналіз, порівняння, аналогія, класифікація, синтез, узагальнення.

Метод: дискусія. Прийоми, які необхідно використовувати на цьому етапі: «Проблемне питання чи проблемна ситуація», «Почини ланцюжок», «Жокей і кінь», «Згоден – не згоден», «Дивуй», аналіз виконання домашнього завдання [35].

Етап виявлення місця та причини труднощів. Головна мета цього етапу: дати можливість учням усвідомити, у чому саме полягає утруднення яких знань, умінь і навичок їм не вистачає для вирішення пробне завдання. Робота на даному етапі будується так:

- аналізують свої спроби виконати пробне завдання, промовляють уголос: що і як вони робили;
- під час аналізу виявляють місце утруднення;
- учні згадують, як вони вирішували подібні завдання раніше, та фіксують, що цього знання їм недостатньо.

Важливо виділити – якого саме знання чи вміння не вистачає – це причина труднощів. Прийоми реалізації даного етапу: «Який спонукає діалог», «Інсерт», «Мозковий штурм», «Кластер» [26].

Етап побудова проекту виходу із ситуації. Основна мета цього етапу: формулювання головних цілей та теми уроку, вибір способу вирішення проблеми, вибір методу та засобів.

Прийоми: «Яскрава пляма», "Дерево передбачень", "Мозковий штурм", "Шапка питань", «Угруповання».

На етапі відкриття нового знання учні самі створюють проект виходу і намагаються застосувати його практично. Прийоми: «Питання до тексту», «Лови помилку», «Позиція», висування гіпотези.

На етапі первинного закріплення учні виконують типові завдання з обов'язковим промовленням, аргументуванням. Прийоми: коментоване читання, «Питання до тексту», «Сінквейн», робота з інструкції [34].

Етап самостійної роботи з перевіркою за зразком. На даному етапі учні самостійно виконують типові завдання, перевіряють їх по запропонованому стандарту спочатку самі, потім друг в друга. Завдання вчителя – створити ситуацію успіху кожному за учня. Метод самостійної роботи. Прийоми: "Сорбонка", "Шторка", диктанти, робота з інструкції.

Етап рефлексії навчальної діяльності. На цьому етапі учні співвідносять цілі, які вони ставили на уроці та результати своєї діяльності. Прийоми: «Лови помилку», «Реставратор», «Інтерв'ю», «Вірю - Не вірю» [35].

Крім прийомів та методів існують нетрадиційні форми навчання, які сприяють розвитку пізнавального інтересу, такі як: урок-змагання:

«Брейн – ринг», «Своя гра», «Що? Де? Коли?»; урок-КВК; урок-екскурсія: «У пошуках Світової спадщини», «Математика навколо нас» та ін; урок-подорож.

Але треба розуміти, що цікаво організоване навчання не виключає серйозного відповідального ставлення до нього, вміння ретельно працювати, докладаючи певних зусиль, а, навпаки, сприяє цьому.

Дитина з цікавістю ставиться до всього нового, чого вона ще не бачила чи не чула. Вона потребує отримання нових знань [11].

Інтерес учня до навчання підтримується успіхом. На його думку, інтерес прокидається лише тоді, коли є натхнення, яке виникає від успіху в процесі оволодіння знаннями. Дитина, яка ніколи не дізналася радості праці в навчанні, не відчула гордість від того, що труднощі подолані, втрачає бажання та інтерес вчитися. Тому першочерговим завданням вчителя є необхідність дати дітям можливість досягти успіху в навчанні, відчувати радість від своєї праці, пробудити в їхніх серцях почуття гордості за свої здобутки і самого себе [44].

С.Л. Рубінштейн зазначав: «для того, щоб учень по-справжньому включився в роботу, потрібно зробити поставлені під час навчальної діяльності завдання не тільки зрозумілими, а й внутрішньо прийнятими ним є щоб вони набули значущості і знайшли, таким чином, відгук та опорну точку у його переживанні. Рівень свідомості суттєво залежить від того, наскільки особистісно значущим для учня виявляється те, що об'єктивно, суспільно значуще» [31].

І.В. Зайченко виділяє екстенсивний та інтенсивний шляхи активізації пізнавальної культури. Причому їх сутність різна, а кінцева мета – та сама: виховання освіченого, високоморального, творчого, соціально активного учня, здатного до саморозвитку. Екстенсивний шлях розвитку пізнавальної культури реалізується, насамперед, через збільшення кількості навчальних дисциплін та обсягу знань, що повідомляється учням[14]. Інтенсивний передбачає перетворення

навчальних програм, підвищуючи ефективність методів навчання, за яких діяльність учня носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. На нашу думку, цей шлях є більш ефективним, оскільки, по-перше, ґрунтується на особистісно-орієнтованому та індивідуальному принципах навчання та враховує особистісну потребу, позицію, здатність учня в навчальній діяльності. По-друге, наявність можливості виявити у навчанні розумову самостійність, ініціативу – необхідна умова для виникнення пізнавального інтересу та пізнавальної культури. По-третє, застосування вчителем на уроці української мови активних методів навчання прискорює процес виникнення пізнавального інтересу [21].

Висновки до першого розділу

Отже, було проведено аналіз психолого-педагогічних аспектів розвитку пізнавальної культури учнів на уроках української мови в початковій школі.

У результаті аналізу наукової літератури визначено, що пізнавальна активність учнів в початковій школі є складною психолого-педагогічною проблемою, що вимагає системного та комплексного підходу. Розкрито, що вона взаємодіє з багатьма аспектами розвитку особистості, такими як інтелектуальний, соціальний та емоційний.

Аналізуючи характеристику молодшого шкільного віку, було визначено, що у цьому періоді дитина перебуває на етапі формування основних пізнавальних навичок та виявляє індивідуальні особливості у сприйнятті інформації. Особлива увага приділена розвитку мовленнєвих здібностей, як ключового елементу під час вивчення української мови.

Визначено, що уроки української мови в початковій школі мають великий потенціал для стимулювання пізнавальної активності учнів. Використання інноваційних методик, врахування індивідуальних особливостей учнів та застосування різноманітних форм роботи сприяють ефективному розвитку їхніх пізнавальних здібностей.

Загалом, результати дослідження підтверджують важливість вивчення та вдосконалення процесу розвитку пізнавальної культури учнів на уроках української мови в початковій школі та вказують на необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямку.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Роль педагога в стимулюванні пізнавальних інтересів учнів

Роль учителя в житті учня не зводиться лише до передачі знань та інформації. Визначальну роль у формуванні пізнавальних інтересів учнів відіграє вчитель. Пізнавальний інтерес має важливе значення для академічного та кар'єрного зростання та є потужним мотиваційним процесом, який заряджає навчання.

Для розуміння ролі вчителя у стимулюванні пізнавальних інтересів важливо зрозуміти поняття інтересу. Відповідно до Д. Гарацкевич, інтерес є потужним мотиваційним процесом, який активізує навчання та має важливе значення для академічної та кар'єрної траєкторії [43]. Учитель відіграє вирішальну роль у підготовці учнів до цих траєкторій. Підготовка вчителя, заохочення інтересів і відповідальність за інтереси сприяють створенню зацікавленого, мотивованого навчального середовища. Одним із способів, якими вчителі можуть стимулювати пізнавальні інтереси своїх учнів, є використання досвіду навчання. Експериментальне навчання – це метод навчання, який передбачає практичну діяльність і досвід реального світу. Це дозволяє учням активно брати участь у навчальному процесі та застосовувати те, що вони навчилися в практичних ситуаціях. Такий підхід може допомогти створити більш динамічне та привабливе середовище в класі, що, у свою чергу, може сприяти більшому інтересу до предмету. Іншим важливим аспектом стимулювання пізнавальних інтересів є розуміння індивідуальних потреб та інтересів кожного учня.

Викладачі, які знаходять час, щоб познайомитися зі своїми учнями та адаптувати свій стиль викладання відповідно до їхніх унікальних потреб у навчанні, можуть допомогти створити більш персоналізований та

ефективний досвід навчання. Виявляючи щирий інтерес до інтересів і пристрасей своїх учнів, вчителі можуть допомогти побудувати міцні стосунки зі своїми учнями та мотивувати їх вчитися більше. Для вчителів також важливо створити культуру допитливості в класі. Заохочення учнів ставити запитання, досліджувати нові теми та оскаржувати припущення може допомогти виховати почуття інтелектуальної допитливості та бажання дізнатися більше. Вчителі надавати учням можливість брати участь у відкритих дискусіях і дебатах, заохочуючи їх шукати нову інформацію та перспективи, а також сприяючи розумінню зростання, яке підкреслює цінність зусиль і наполегливості. Крім того, вчителі також можуть сприяти стимулюванню пізнавальних інтересів своїх учнів, встановлюючи зв'язки між предметом і реальним світом. Учні з більшою ймовірністю зацікавляться темою, якщо бачать її актуальність і практичне застосування у власному житті. Наприклад, учитель природничих наук може включити приклади реальних наукових принципів у дії, як-от способи використання технологій для вирішення екологічних проблем або роль генетики в медичних дослідженнях. Пов'язуючи предмет із повсякденним досвідом учнів, вчителі можуть допомогти їм зрозуміти важливість того, що вони вивчають, і більше зацікавитися предметом. Крім того, вчителі можуть використовувати технології для стимулювання пізнавальних інтересів своїх учнів.

Створення позитивного навчального середовища є невід'ємною частиною комплексного управління поведінкою. Позитивний клімат у класі має бути місцем співпереживання, турботи, співпраці та взаємної поваги [2]. Важливо мати позитивне середовище, щоб учні почувалися комфортно та впевнено в процесі навчання. Учитель повинен переконатися, що середовище в класі сприятливе для навчання.

Розуміння інтересів і стилів навчання учнів має вирішальне значення для вчителя у стимулюванні пізнавальних інтересів. Ми знаємо, що всі учні мають різні стилі навчання. Важливо визначити ці стилі та адаптувати

наші методи навчання відповідно до потреб усіх учнів . Існує три категорії стилів навчання: візуальні, аудіальні та кінестетичні [3]. Розуміючи ці стилі, вчителі можуть приймати обґрунтовані рішення щодо методів навчання, які найкраще підходять їхнім учням [4].

Включення учнівських інтересів до планів уроків є чудовим способом розвитку пізнавальних інтересів учнів. Враховуючи інтереси учнів, вчителі можуть створити більш привабливе та інтерактивне навчальне середовище. Планування навчання на основі готовності та профілів навчання добре працює з урахуванням інтересів учнів [5]. Коли учні бачать, що їхні інтереси включені в плани уроків, вони більше залучаються до процесу навчання, що призводить до кращих академічних результатів.

Надання учням можливості досліджувати свої інтереси є ще одним способом стимулювання пізнавальних інтересів. Коли учні виявляють свої академічні інтереси в середній школі чи коледжі, вони краще підготовлені до задовільної кар'єри. Важливо надати учням можливість вивчити ключові інтереси [6]. Роблячи це, вчителі можуть допомогти учням розвинути пристрасть до навчання та заохотити їх займатися своїми інтересами, що призведе до кращих академічних результатів.

Розвиток критичного мислення та навичок розв'язування проблем є важливою частиною стимулювання пізнавальних інтересів учнів. Питання, що спонукають до роздумів, спонукають учнів розглянути різні точки зору, критично проаналізувати інформацію та виробити власні думки [7]. Викладачі можуть заохочувати критичне мислення, ставлячи запитання, заохочуючи до прийняття рішень, працюючи в групах, об'єднуючи різні точки зору, об'єднуючи різні ідеї, надихаючи на творчість і мозковий штурм [8]. Коли учнів заохочують мислити критично, вони стають більш залученими в процес навчання, що призводить до кращих академічних результатів.

Технології стали невід'ємною частиною сучасної освіти, і вчителі можуть використовувати їх для залучення учнів і стимулювання їхніх пізнавальних інтересів. Педагогічними інструментами, згідно з дослідженнями, можуть бути специфічні ігрові елементи, такі як виклик, чіткість мети, зворотний зв'язок [9]. Вчителі можуть використовувати технології, щоб спонукати учнів працювати разом, щоб учні навчали однолітків (і самих себе), як використовувати нові технічні інструменти, і використовувати технології для створення більш інтерактивного навчального середовища [10]. Використовуючи технології, вчителі можуть надати учням більш цікавий і сучасний досвід навчання, що призведе до кращих академічних результатів.

Ще одним способом стимулювання пізнавальних інтересів є заохочення співпраці та командної роботи учнів. Кооперативна взаємність здається необхідною умовою ефективної співпраці, але цього недостатньо для розвитку навичок критичного мислення [11]. Вчителі можуть заохочувати командну роботу, використовуючи стимули, командну діяльність, задаючи тон, призначаючи групові проекти та співпрацюючи з батьками [12]. Коли учні працюють разом, вони вчаться спілкуватися, співпрацювати та критично мислити, що веде до кращих академічних результатів.

Надання зворотного зв'язку та визнання є невід'ємною частиною стимулювання пізнавальних інтересів учнів. Зворотний зв'язок є важливою частиною навчання, але не весь він є продуктивним [13]. Вчителі повинні надавати учням конструктивний зворотний зв'язок, який заохочує їх покращувати свою успішність, не знеохочуючи їх. Вчителі можуть надати зворотний зв'язок, використовуючи позитивне підкріплення, висвітлюючи сильні сторони та визначаючи області для покращення [14]. Надаючи відгуки та визнання, вчителі можуть мотивувати учнів продовжувати навчання та досягати кращих академічних результатів.

Формування культури навчання впродовж життя має важливе значення для активізації пізнавальних інтересів учнів. Вчителі беруть участь у процесі навчання впродовж життя, щоб задовольнити потреби своїх учнів, реагувати на передовий досвід літератури та досліджень [15]. Моделюючи важливість навчання впродовж життя, вчителі можуть заохочувати учнів навчатися протягом усього життя. Викладачі можуть створити культуру навчання впродовж життя, надаючи можливості для професійного розвитку, заохочуючи учнів до реалізації їхніх інтересів і зв'язуючи учнів з наставниками та експертами [16]. Коли учні навчаються все життя, вони краще підготовлені до успіху в навчанні та кар'єрі.

Подолання бар'єрів на шляху стимулювання пізнавальних інтересів є важливою стороною ролі вчителя. Учні можуть зіткнутися з академічними труднощами або розладами сприйняття, які можуть перешкоджати їхньому когнітивному розвитку [17]. Важливо, щоб вчителі виявляли ці бар'єри та працювали над їх подоланням. Кожен учень проходить унікальний досвід навчання, і вчителі повинні мати необхідні інструменти, щоб допомогти кожному учневі досягти успіху [18]. Долаючи ці бар'єри, вчителі можуть створити більш інклюзивне та привабливе навчальне середовище, що призведе до кращих академічних результатів.

Оцінка успішності стимулювання пізнавальних інтересів має важливе значення для розуміння педагогом ефективності методів навчання. Дорослим важливо розуміти, як розвивається розум і як діти прогресують у своїх когнітивних здібностях [19]. Вчителі можуть оцінити успішність когнітивної стимуляції, аналізуючи успішність учнів, рівень залучення учнів та відгуки учнів і батьків. Класні кімнати раннього дитинства, які надають можливості для когнітивного стимулювання, виявилися ефективними для сприяння академічному успіху [19]. Оцінюючи успішність когнітивної стимуляції, вчителі можуть приймати обґрунтовані рішення щодо методів навчання, які найкраще підходять їхнім учням.

1 група – Методика формування пізнавальних інтересів.

Психологія навчання доводить, що інтерес є сильним чинником стимулювання активності і характеризується позитивними емоціями (коли навчання приносить задоволення), наявністю когнітивного аспекту цієї емоції (мені цікаво знати) і вираженням речей. мотивація до діяльності. Для активізації пізнавальних інтересів учнів вчителі використовують прийоми, що викликають позитивні емоції, такі як увага, допитливість, подив, моральне переживання. Навчальний матеріал має великі можливості емоційного впливу на учнів (його новизна, актуальність, зв'язок із життям, велич героїв НТП, життя і діяльність видатних діячів тощо).

З метою виховання пізнавальних інтересів учнів вчителі використовують пізнавальні ігри для аналізу життєвих ситуацій та створення ситуацій для успішного навчання. Велику роль у цьому відіграють навчальні фільми, телепередачі та якісна наочність. Учитель не повинен бути байдужим до своєї педагогічної роботи, мати розвинене почуття гумору, допитливість, не виявляти невдоволення учнями та роботою.

Дар викладання починається з пробудження інтересу до себе, до свого предмета, до уроків дня — усе це вимагає незгасного вогню в душі та невинних зусиль. Але яка це дорогоцінна нагорода! Учні зацікавлені — і вчителі зацікавлені в них, а їхня успішність у навчанні стимулює вчителя до самовдосконалення.

Великим успіхом у старшокласників користуються навчальні та сюжетно-рольові ігри. «Ділові» ігри розвивають інтелект учнів, а сюжети з ділової математики використовуються для вивчення економіки, соціальних наук, етики. У рольовій грі виступають і ведучі, і виконавці, і експерти, і глядачі. Вони містять пояснення змісту та умов гри, підготовку акторів до виконання своїх ролей, підготовку експертів-учнів і ведучих.

Навчальна дискусія та дебати – це способи підходу до діалогу. Вони ґрунтуються на обговоренні певних проблем чи питань. Полеміка — це обмін думками на наукову чи суспільну тему. Суперечки можуть бути великими чи малими (залежно від питання). Підготовка до дебатів починається з оголошення теми та порядку денного, ознайомлення учнів із висвітленням того чи іншого питання в літературі, відбору доповідачів та підготовки їх до дебатів, запрошення знавців теми для підведення підсумків, підготовки аудиторії, для якої проводяться дебати. відбудеться Підгот. Дискусії вчать учнів самостійно мислити, розвивають навички практичного аналізу та обґрунтування висунутих позицій, поважають думку інших.

Стимулюючі методи навчання включають аналіз життєвих ситуацій, коли необхідно розв'язати якісь життєві проблеми, близькі до реального життя.

Велику роль починають відігравати ситуації успіху в навчанні, і такі ситуації необхідно створювати для тих, хто стикається з безнадійними проблемами – ситуації «трійки». Розумні вчителі повинні допомогти учням досягти порогу відмінної або хорошої освіти. Ми робимо це на індивідуальних заняттях, консультаціях та на уроках, де учні готуються до завтрашніх відповідей. Проте слід уникати штучного завищення оцінок, оскільки клас вважає це порушенням справедливості та об'єктивності.

2 група - Методи мотивації навчальних обов'язків і відповідальності.

З цією метою знання та вміння учнів вимагаються, оцінюються, контролюються, готуються до майбутнього життя не лише за мотивацією «хочу», а й за мотивацією «треба». Найбільшу роль тут відіграють пояснення, а не накази та вимоги. Вчителі повинні регулярно пояснювати учням соціальну та особистісну значущість навчання (щоразу по-новому і якомога переконливіше з урахуванням життєвого досвіду), встановлювати вимоги та навчати учнів виконувати ці вимоги, заохочувати до сумлінного виконання своїх обов'язків з контролю. вимоги Доповніть ситуацію,

вказіть недоліки, висуніть правильні думки, зробіть більш відповідальним ставлення до навчання.

У сучасній педагогічній науці і практиці розроблено багато способів і прийомів емоційного впливу на учнів: подання проблемних матеріалів, підбір матеріалів з емоційним потенціалом, художні ілюстрації, використання наочних засобів навчання.

У процесі подачі нових матеріалів викладачі стимулюють у учнів почуття подиву, подиву, інтересу до предмета інформації, змінюють логіку послідовності, порушують причинно-наслідковий зв'язок, подають незнайому і нелогічну інформацію. У мистецтві цей прийом називається «субтракція».

Діалогізація розповідей учителя, роздвоєння монологічної інформації відкриває великі можливості для співпраці в пізнавальному процесі.

Одним із поширених способів емоційного впливу на учнів під час викладання нового матеріалу на уроці є включення інформації вчителя про те, як це сприймають вчені, письменники, відомі особистості, уявна передача учнями нового матеріалу. Місце, де стався інцидент.

Загальною технікою в навчальній діяльності є представлення інформації в новому світлі з точки зору, відмінної від усталеної оцінки. Для цього історичні та історичні літературні факти можна розкрити з боку фрагментів соціально-психологічного знання та естетичного знання – через інформацію про читацьке сприйняття твору, через ідейний ракурс митця.

Ознайомлення учнів із життєвими ситуаціями, які змушують їх приймати певні рішення, забезпечує їм глибоку психологічну основу для формування свідомих знань і переконань.

Різноманітні прийоми стимулювання емоційних реакцій учнів на уроці значною мірою сприяють більш повному включенню учнів у пізнавальні процеси та їх активізації. Емоції, які переживають учні,

допомагають перетворити знання на переконання, інформація стає їх власною, а учні позитивно ставляться до неї. Фактор знайомства зникає, коли учні знайомі з матеріалом, що вивчається, і він не викликає нового інтересу. Зникає фактор звички, який виникає, коли навчальний матеріал викладається однаково логічно. Послідовність стереотипів.

Здійснюючи емоційний вплив на учнів у процесі викладання нового матеріалу, можна створити очікувані реакції, позитивні стани, позитивні навчальні установки.

Отже, роль вчителя у стимулюванні пізнавальних інтересів є важливою для академічного та кар'єрного зростання. Створення позитивного навчального середовища, розуміння інтересів і стилів навчання учнів, включення інтересів учнів у плани уроків, надання можливостей для дослідження, заохочення критичного мислення та вирішення проблем, використання технологій для залучення учнів, сприяння співпраці та командній роботі, надання зворотного зв'язку та визнання, а також створення культури навчання впродовж життя – це лише деякі способи, якими вчителі можуть стимулювати пізнавальні інтереси учнів. Подолання бар'єрів і оцінка успішності когнітивної стимуляції також важливі для вчителів, щоб зрозуміти ефективність своїх методів навчання. Впроваджуючи ці стратегії, вчителі можуть створити привабливе та інклюзивне навчальне середовище, яке сприяє успіху в навчанні та готує учнів до повноцінної кар'єри.

2.2. Використання інноваційних методик у навчальному процесі

Перехід на новітні технології навчання неминучий, а використання інноваційних методів стає повсякденною практикою. В епідемічні та воєнні роки були внесені додаткові корективи у форми і методи тьюторського навчання. Використання інноваційних технологій, таких як

віртуальна реальність, інтерактивні додатки та ігри, мультимедійні засоби роблять процес розвитку мовленнєвих навичок цікавим та ефективним.

Наприклад, використання віртуальної реальності дозволяє дітям відчувати різні ситуації та розвивати навички спілкування та вербальної взаємодії в реальних ситуаціях. Використання інтерактивних додатків та ігор може зробити процес навчання цікавим і змістовним для вашої дитини, залучити її до процесу навчання та забезпечити більш ефективні результати. «Оцифрування» цих уже відомих методик: Методики творчого розвитку особистості Г. Альтшуллера. У процесі використання цих ігор діти можуть уважніше спостерігати навколишню дійсність, вчитися розпізнавати суперечливі властивості предметів і явищ, знаходити відповіді на запитання.

Бєбі-ейдетика Пашенко О. Сприяє розвитку, сприяє переробці інформації. Дана методика добре зарекомендувала себе при вирішенні корекційних завдань: розвиток сприйняття фонем, формування мовного дихання і дрібної моторики.

Психологія та навчальний проект Т. О. Піроженко. Результатом використання ПЗ і ТРВЗ є те, що діти чіткіше відчують, що від кожного з них залежить успіх їхніх друзів і всієї групи. Основні досягнення – підвищення рівня знань, самооцінки та віри у свої сили, що дуже важливо для дітей наших мовних груп.

Логіка світу І. Б. Стеценка стимулює власне мовлення дитини, вчить дитину давати і виконувати вказівки, нав'язувати і дотримуватися певних меж.

Мнемотаблиці, схеми, корекційні таблиці. Діти легко та весело виконують різні завдання, а саме: складають речення, описують історії, розгадують загадки, вивчають вірші, придумують історії на запропоновані теми та починають творити. Це сприяє розвитку зв'язного мовлення та урізноманітнює прийоми навчання. Це викликає у дітей інтерес, спонукає до активності та сприяє розвитку пізнавальних процесів. Діти вчаться

швидше і сильніше. Крім того, на уроках математики ми запровадили роботу зі схемами та мнемотехнікою: заучування цифр, геометричних фігур, віршів-задач. У курсі образотворчої діяльності та конструювання - схеми розумової діяльності.

Кінезіологія, розвиток міжпівкульних взаємодій. Вони розвивають мозолисте тіло, підвищують стійкість до стресів, синхронізують роботу півкуль, покращують розумову діяльність, сприяють покращенню пам'яті та концентрації, просторових уявлень, розвитку дрібної моторики рук, самоорієнтації, полегшують процеси читання та письма, Допомагає запобігти дислексії та труднощам з письмом, покращити працездатність, зменшити втому, Активізує когнітивні процеси та підвищує здатність до довільного контролю. Усе перераховане впливає на корекцію мовних порушень.

Біоенергетична пластика, технологія «Цукерочка» Ценіної Н.Б. усуває порушення звукового складу слів, Боровик І.Г. - вправи на вимову. Дозволено до використання: Оптимізує психологічну основу мови, покращує моторику дітей за всіма параметрами, сприяє корекції фонетичних і фонологічних процесів, синхронізує роботу над мовою і дрібною моторикою, скорочує час занять і підвищує ефективність.

Ці методи знайшли своє місце у всіх видах навчальної діяльності, як у формі самостійної практики, так і у формі фізичних вправ.

Кольорові стрижні Дж. Кюїзенера, блоки Дьєнеша. Використання цих посібників у різних видах навчальної діяльності: конструювання, розвиток математичних уявлень, розвиток мови, формування основних граматичних уявлень, зокрема: визначення позиції звуків у словах, кількості складів, побудова речень, творення. оповідань і казок, створюючи середовище для розігрування епізодичних персонажів, забезпечують ясність, системність і доступність. Це також робить ігри дітей більш різноманітними та цікавими.

Створіть власний посібник. Сучасні навчальні програми та презентації не завжди охоплюють весь спектр завдань, які ми ставимо в тому чи іншому навчальному процесі і не завжди відповідають вимогам конкретного навчального моменту і конкретної дитини. Ця реальність і сучасна реальність змушує нас створювати власні електронні посібники на основі різних платформ PowerPoint, Wordwall, Learningapps, Padlet, Thinglink, Canva. Уроки стають більш емоційними та захоплюючими, стимулюють інтерес дітей та роблять їх співавторами уроків. Це дозволяє нам ще більше персоналізувати та диференціювати навчальний процес, дозволяючи дитині самоконтролювати та самокоригуватись. Найголовніше – підготувати наших дітей до життя в інформаційному суспільстві.

Це відкриває нові можливості, урізноманітнює навчальний процес, дозволяє уникнути стереотипів та підвищує інтерес дітей до навчання.

2.3. Розвиток самостійності та творчості учнів через пізнавальну діяльність

Активізація творчої навчально-пізнавальної діяльності учнів є одним із головних завдань учителів. Вона пов'язана з підбором і створенням умов, використанням комплексу засобів для мобілізації сил учнів для досягнення поставлених цілей, у яких зовнішні фактори є рушійною силою процесу розвитку творчої пізнавальної діяльності учнів. у поєднанні з внутрішніми факторами. І педагогічна теорія, і педагогічна практика визнають, що розвиток творчої діяльності, як особистісне утворення, переживається як прагнення до діяльності, як стан, пов'язаний із здійсненням будь-якого виду спілкування і дії.

Керівна роль педагога в освітніх організаціях пред'являє високі вимоги до зовнішнього вигляду і манери спілкування, стилю спілкування (автократичний, демократичний або поблажливий), вираженості гуманістичних якостей (грубість, людяна вимогливість, підступність). , а

також вміння організовувати учнівські групи, і звичайно професіоналізм викладачів.

Більш комплексний підхід до розвитку творчої пізнавальної діяльності в навчанні, пов'язаний з проблемою вирішення, пропорцій форм навчання, належить Ю.К.Бабанському – йдеться про оптимізацію навчання як варіант активізації пізнавальних процесів. , що являє собою комплексність навчальної діяльності та орієнтується на єдність тренувальних триєдних функцій [3].

Лише за наявності необхідних умов навчання як середовища для цього процесу можуть відігравати роль структури пізнавальної діяльності учнів і творча пізнавальна діяльність. Вони можуть сприяти або гальмувати розвиток цього процесу. Юкай Бабанські слушно вважає, що при недотриманні освітніх, матеріальних, оздоровчих, морально-психологічних, естетичних та інших умов зусилля вчителів щодо оптимізації навчального плану можуть бути марними [3].

Відомо, що одні й ті ж діти по-різному поведуться з різними вчителями: в одних випадках ставлення вчителя і стереотипи поведінки, сформовані в процесі навчання, сприяють успішній пізнавальній діяльності, а в інших - є серйозною перешкодою.

Отже, орієнтація навчання на творчість учнів висуває певні вимоги до організації та діяльності вчителя на уроці, які, зокрема, відображаються у постановці та реалізації цілей класу (відтворені матеріали демонструються творчими завданнями). виховання (методи, спрямовані на розвиток самостійності та усвідомленості учнів у своїй діяльності).

Тому вчителі повинні обрати найкращий стиль керівництва, який би стимулював активну пізнавальну діяльність учнів, щоб не стати джерелом дискомфорту чи певним психологічним бар'єром для встановлення необхідного зв'язку з усіма сторонами навчального процесу.

З одного боку, немає чіткого вирішення проблеми розвитку творчої пізнавальної діяльності учнів через її багатофакторність, з іншого боку, крім особистості вчителя, впливає також на розвиток пізнавальної діяльності. Страждає зміст навчальних матеріалів, методи навчання, організаційні форми, постановка виховної роботи і, зрештою, матеріальна база школи. З іншого боку, остаточного вирішення цієї проблеми як на практичному, так і на теоретичному рівнях немає, неможливо визначити передумови розвитку творчої пізнавальної діяльності, пов'язаної з індивідуальністю та структурою людської особистості.

Вивчаючи розвиток творчої пізнавальної діяльності учнів в умовах навчально-пізнавальної діяльності, важко знайти межу між педагогічними завданнями і психологічними завданнями.

У 30-40-х роках ХХ століття в період становлення педагогіки як самостійної галузі педагогіки були сформульовані принципи свідомості та активності. Спочатку діяльність учнів вважалася виключно пов'язаною із засвоєнням учнями знань, умінь і навичок. З часом статус діяльності поступово змінювався, оскільки процес навчання став розумітися як спосіб розвитку та виховання учнів, що призвело до підвищення ролі самостійності учня, наприклад, у виборі глибини засвоєння знань і внеску до освіти Знайомство з матеріалом.

Л. С. Виготський вказував, що з моменту народження характерною рисою дитини є активність. Певну активну роль у навчальному процесі відіграє пізнавальна діяльність, що простежується з першого дня навчання дітей у школі. Пізнавальна діяльність за своєю природою є результатом їх взаємодії із зовнішнім середовищем. Коли вони говорять про свій рівень позитивного ставлення, вони мають на увазі рівень, на якому навчання характеризується новими цілями та завданнями, які сам учень генерує, і розвивається новими шляхами, які він відкриває. Коли учні виконують завдання механічно і думають про несуттєві речі, вони виявляють лише зовнішню активність. Внутрішня діяльність характеризується увагою,

спрямуванням, поглинанням і розумінням змісту навчання учнів під час навчального процесу.

У психолого-педагогічній літературі зазвичай виділяють три рівні пізнавальної активності: низький, середній і високий, що характеризується рівнем зацікавленості учня, концентрацією уваги на навчальному матеріалі, цілеспрямованим спостереженням і проведенням дослідів, свободою вибору виконання навчальної діяльності. завдання різного характеру: відтворення, виробництва, творчості, ступінь самостійності у виконанні завдань, наявність навичок контролю та самоконтролю, рівень мобілізації знань, необхідних учневі для формулювання гіпотез, проблем і рішень. Класифікація рівнів також враховує характер пізнавальної діяльності: відтворювальний, інтерпретаційний і творчий.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, можна сказати, що через (вже згадані) особливості пізнавальної діяльності багато вчених вважають за краще класифікувати пізнавальну діяльність за цими характеристиками, оскільки ця діяльність є більш показовою для дослідження з точки зору персоналу, Тому ми маємо можливість спостерігати за самим процесом. Проте ефективність ціннісно-позиційної діяльності залежить не від часу на виконання завдання, а від оригінальності й раціональності прийняття рішень, від того, наскільки пізнавальна діяльність сприяє розвитку психологічних і особистісних якостей учнів. Нарешті, важко оцінити продуктивність протягом певного періоду часу, і слід також враховувати, що такі важливі компоненти, як складність завдання та якість виконання, не враховуються протягом певного періоду часу, що вимагає від тренуваного напруження всіх внутрішніх сил. Отже, творчу пізнавальну активність учня можна визначити як стійку особистісну якість, що виявляється в готовності до творчої навчально-пізнавальної діяльності, виходячи з того, що ставлення учня до певного виду діяльності залежить від його творчого рівня. Знання, мотивація та методи вирішення завдань. На практиці часто доводиться

спостерігати ситуації, коли учні не можуть брати участь у творчому розв'язанні проблем через відсутність відповідних знань способів діяльності.

У процесі пошуку основних шляхів вирішення проблеми розвитку творчої пізнавальної діяльності учнів додаткової уваги потребують поняття з дуже близьким змістом, наприклад творча діяльність, творча діяльність, самостійність дій тощо. і думки про учнів.

Її діяльність існує в різноманітній і багатогранній діяльності особистості. Пізнавальна діяльність виражається через внутрішню або зовнішню освіту та пізнавальну діяльність, причому пізнавальна діяльність є важливою частиною мультиосвіти, а творча діяльність є важливою частиною поліосвіти. Творчість вимагає, щоб люди мали здатність, знання та навички для створення продуктів, які є новими, оригінальними чи унікальними.

Творча діяльність тут розглядається як самостійна пізнавальна діяльність, а самостійна робота – як спосіб залучення учнів до творчої діяльності. У самостійній діяльності виявляються різноманітні властивості учнів: дидактичні, соціальні, психологічні та індивідуальні. Коли учні усвідомлюють мету діяльності та самостійно здійснюють діяльність, їх пізнавальна самостійність визначає їх особистість як особистості. Важливі риси. Отже, якщо учень працює за інструкцією, намагається виконати завдання, а особливо використовує незвичайні способи вирішення завдання, то вважається, що він продемонстрував свою активність, а не самостійність своїх дій.

Переважає більшість завдань на репродуктивному рівні не сприяє формуванню вміння школяра використовувати знання як засіб подальшого навчання, а способи такої діяльності не формують потреби, прагнення та бажання досягти оригінальних результатів.

Інше питання — характер творчого завдання. По-перше, це завдання, попередній аналіз яких перетворює їх на нетворчі, Вони розв'язуються на основі засвоєння учнями даних із умов задачі. По-друге, це не означає, що будь-який курс є творчим з точки зору суб'єктивного відкриття учнями нових знань, а скоріше про стратегічну побудову процесу навчання, де компонент повторення є частиною творчого процесу, а знання є частиною творчого процесу. інструмент для формування подальшого пізнання - Застосовувати знання за моделями в певних ситуаціях і творчо використовувати знання та вміння залежно від складності навчального матеріалу, складу класу та типу навчання. Оцініть успішність учнів (тут визнається необхідність хорошого оцінювання).

Творче пізнання і репродуктивне пізнання є двома ланками цілого, і між ними існує динамічний взаємозв'язок. Філософи та психологи стверджують, що відтворювальна та творча діяльність дозволяє простежити природу та структуру пізнавальної діяльності учнів з різних точок зору. По-перше, вибрані дії існують як дві окремі сесії, де перша діяльність є підготовчим етапом до другої діяльності. По-друге, репродуктивна діяльність і творча діяльність постають як єдине ціле, а в процесі пізнавальної діяльності сприйняття навчального матеріалу замінюється творчістю, і навпаки.

Тому, розглядаючи «знання» сучасної освіти, яка орієнтована на формування логічних механізмів пізнавальної діяльності та розвиток абстрактного мислення, необхідно розглянути важливість визначення поняття «знання». Окремі компоненти в структурі творчої пізнавальної діяльності кожного учня покликані розвивати творчу пізнавальну діяльність з метою вдосконалення наявного розвивального середовища, методів розвитку пізнання та мотивації людини, прийомів навчання.

З'ясування причин розвитку і формування творчої пізнавальної діяльності учнів значною мірою визначає ефективність роботи вчителів у створенні необхідних і достатніх умов навчання цього процесу в рамках

середньої школи. Крім того, необхідно не лише поглибити розуміння змісту технічних процесів для сприяння розвитку творчої пізнавальної діяльності учнів, а й розробити та впровадити конкретні методичні рекомендації.

Під когнітивною діяльністю розуміють розумові процеси, пов'язані з отриманням, обробкою та застосуванням знань. Він охоплює низку видів діяльності, включаючи сприйняття, увагу, пам'ять, міркування та вирішення проблем. У навчанні учнів пізнавальна діяльність відіграє вирішальну роль у розвитку самостійності та творчості. Займаючись пізнавальною діяльністю, учні вчаться критично мислити, аналізувати інформацію та розвивати навички вирішення проблем.

Незалежність у навчанні означає здатність учнів брати на себе відповідальність за власне навчання та приймати рішення щодо своїх навчальних занять. Це передбачає розвиток почуття відповідальності, самомотивації та саморегуляції. Пізнавальна діяльність сприяє незалежності учнів, заохочуючи їх думати самостійно та брати на себе відповідальність за своє навчання. Наприклад, коли учні беруть участь в активному навчанні, такому як проблемне навчання або навчання на основі запитів, вони, швидше за все, братимуть активну участь у власному навчанні. Ставлячи запитання, шукаючи відповіді та досліджуючи нові ідеї, учні вчаться ставати більш незалежними.

Креативність в освіті означає здатність учнів генерувати нові ідеї, перспективи та рішення. Це передбачає нестандартне мислення, ризик і виклик загальноприйнятій думці. Пізнавальна діяльність сприяє творчості учнів, надаючи їм інструменти та стратегії, необхідні для творчого мислення. Наприклад, коли учні беруть участь у різних видах мислення, таких як мозковий штурм або складання розумових карт, вони вчаться генерувати кілька ідей і досліджувати різні точки зору. Заохочуючи учнів мислити творчо, пізнавальна діяльність допомагає їм стати більш інноваційними та адаптованими учнями.

Критичне мислення означає здатність учнів аналізувати інформацію, оцінювати аргументи та робити обґрунтовані судження. Це включає під сумнів припущення, виявлення упереджень і розгляд альтернативних точок зору. Пізнавальна діяльність сприяє критичному мисленню учнів, надаючи їм навички та стратегії, необхідні для критичного мислення. Наприклад, коли учні займаються вирішенням проблем, вони вчаться визначати проблеми, збирати інформацію та оцінювати можливі рішення. Заохочуючи учнів до критичного мислення, пізнавальна діяльність допомагає їм стати більш проникливими й аналітичними учнями.

Навички вирішення проблем стосуються здатності учнів визначати проблеми, генерувати рішення та впроваджувати ефективні стратегії. Це передбачає використання логіки, креативності та критичного мислення для подолання перешкод і досягнення цілей. Пізнавальна діяльність сприяє розвитку в учнів навичок вирішення проблем, надаючи їм інструменти та стратегії, необхідні для вирішення складних проблем. Наприклад, коли учні беруть участь у проектному навчанні, вони вчаться співпрацювати, спілкуватися та творчо мислити для вирішення реальних проблем. Заохочуючи учнів розвивати навички вирішення проблем, пізнавальна діяльність допомагає їм стати більш впевненими й ефективними в навчанні.

Навички прийняття рішень стосуються здатності учнів робити усвідомлений вибір на основі наявної інформації та власних цінностей і переконань. Це передбачає зважування варіантів, розгляд наслідків і прийняття добре обґрунтованих рішень. Пізнавальна діяльність сприяє формуванню в учнів навичок прийняття рішень, надаючи їм інструменти та стратегії, необхідні для прийняття ефективних рішень. Наприклад, коли учні беруть участь у навчанні на основі конкретних випадків, вони вчаться аналізувати складні ситуації, розглядати різні точки зору та приймати обґрунтовані рішення. Заохочуючи учнів розвивати навички прийняття

рішень, когнітивна діяльність допомагає їм стати більш відповідальними та самостійними учнями.

Включення когнітивної діяльності в плани уроків має важливе значення для розвитку незалежності, творчості, критичного мислення, вирішення проблем, прийняття рішень та інших когнітивних навичок в учнів. Вчителі можуть використовувати різні види пізнавальної діяльності, щоб залучити учнів до активного навчання та сприяти пізнавальному розвитку. Наприклад, вчителі можуть використовувати навчання на основі запитів, навчання на основі проектів, навчання на основі проблем та інші стратегії активного навчання, які заохочують учнів ставити запитання, досліджувати нові ідеї та співпрацювати з іншими. Вчителі також можуть використовувати формальне оцінювання, наприклад, тести, обговорення та зворотний зв'язок, щоб оцінити навчання учнів і надати своєчасний зворотний зв'язок.

Вирішальну роль у розвитку пізнавальної активності учнів відіграє також позакласна діяльність, наприклад спортивні, гурткові та громадсько-корисні роботи. Ці заходи дають учням можливість розвивати незалежність, креативність, критичне мислення, розв'язувати проблеми, приймати рішення та інші когнітивні навички в неакадемічному середовищі. Наприклад, учні, які займаються спортом, вчаться працювати в команді, ставити цілі та долати труднощі. Учні, які беруть участь у клубах, вчаться досліджувати нові інтереси, розвивати лідерські якості та співпрацювати з іншими. Вчителі та батьки також можуть використовувати формувальні оцінки, такі як спостереження, інтерв'ю та роздуми, щоб оцінити навчання учнів і надати зворотний зв'язок.

Технології можуть бути потужним засобом для активізації пізнавальної активності учнів. Існує багато технологій, які можна використовувати для розвитку незалежності, креативності, критичного мислення, розв'язання проблем, прийняття рішень та інших когнітивних навичок учнів. Наприклад, освітнє програмне забезпечення, таке як ігри та

моделювання, може надати учням можливість досліджувати нові ідеї, відпрацьовувати навички та отримувати відгуки. Онлайн-інструменти для співпраці, такі як вікі та блоги, можуть надати учням можливість працювати з іншими та обмінюватися ідеями. Однак технологія також має потенційні недоліки, такі як відволікання, звикання та проблеми з конфіденційністю, які потрібно вирішити.

Розвиток пізнавальної активності в навчанні учнів не позбавлений проблем. Обмежені ресурси та фінансування можуть ускладнити вчителям включення когнітивної діяльності до своїх планів уроків і надання учням інструментів і стратегій, необхідних для розвитку когнітивних навичок. Опір змінам традиційних методів навчання також може ускладнити вчителям прийняття нових стратегій навчання, які сприяють пізнавальній активності. Крім того, оцінка когнітивної діяльності під час навчання учня може бути складною, оскільки когнітивні навички часто важко виміряти та оцінити. Вчителі та вихователі повинні працювати разом, щоб вирішити ці проблеми та сприяти пізнавальній активності в навчанні учнів.

Стимулювання пізнавальної активності в навчанні учнів може бути складним завданням, але існують стратегії, які можна використати для подолання цих проблем. Співпраця з іншими педагогами та зацікавленими сторонами може допомогти поділитися кращими практиками та ресурсами для сприяння пізнавальній діяльності. Включення когнітивної діяльності в програми підготовки вчителів також може допомогти переконатися, що вчителі володіють навичками та знаннями, необхідними для включення пізнавальної діяльності у свої плани уроків. Пропагування важливості пізнавальної діяльності в освіті учнів також може допомогти підвищити обізнаність і підтримати розвиток пізнавальної діяльності в школах.

Отже, пізнавальна діяльність відіграє вирішальну роль у сприянні незалежності та творчості під час навчання учнів. Займаючись пізнавальною діяльністю, учні вчать критично мислити, аналізувати інформацію та розвивати навички вирішення проблем. Пізнавальна

діяльність також сприяє творчості та заохочує учнів ставати більш інноваційними та адаптованими. Щоб сприяти пізнавальній активності в навчанні учнів, учителі та вихователі повинні працювати разом, щоб подолати такі проблеми, як обмежені ресурси та опір змінам. Потенційні переваги сприяння пізнавальній активності в учнів є значними та можуть призвести до кращих академічних результатів і навичок навчання протягом усього життя. Тому вкрай важливо визначити пріоритети та розвивати пізнавальну діяльність у навчанні учнів.

Висновки до другого розділу

Розділ 2, присвячений технології формування пізнавальних інтересів учнів, дозволяє визначити ключові аспекти, які сприяють активізації пізнавальної діяльності та розвитку самостійності та творчості на уроках української мови в початковій школі.

Роль педагога виявляється як визначальна у стимулюванні пізнавальних інтересів учнів. Здійснення вчителем активної педагогічної діяльності, спрямованої на створення позитивного ставлення до навчання, активізацію учнівської участі та підтримку їхньої прагнення до знань, є важливим фактором формування пізнавальної культури.

Використання інноваційних методик у навчальному процесі виявляється як ефективний засіб для залучення учнів до навчання. Впровадження сучасних педагогічних технологій, таких як використання інтерактивних дошок, комп'ютерних програм, ігрових елементів, сприяє не лише покращенню розумової діяльності, але й формує позитивний ставлення до навчання.

Розвиток самостійності та творчості учнів через пізнавальну діяльність визначається як ключовий аспект, що впливає на формування пізнавальної культури. Залучення учнів до пошуку та власного аналізу інформації, стимулювання їхньої творчої уяви та розвиток критичного мислення сприяє не лише освоєнню предмета, але й розвитку загальноосвітніх компетентностей.

Отже, висновки до розділу 2 підкреслюють важливість вивчення та застосування технологій формування пізнавальних інтересів, що сприяють активному розвитку учнів та формуванню їхньої пізнавальної культури. Наявність педагогічної стратегії, що базується на інноваційних методиках та спрямована на розвиток творчого потенціалу учнів, стає запорукою ефективного педагогічного процесу.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

3.1. Діагностика пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках української мови

Пізнавальна культура у початковій школі на уроках української мови передбачає позитивне ставлення до інтелектуальної діяльності і є умовою внутрішнього формування суб'єктності в процесі здійснення даної діяльності у процесі виконання кількох функцій:

- спонукальна, що відображає енергетику пізнавального, виниклого мотиву, заклик суб'єкта на провадження інтелектуальної діяльності;
- організуюча, що забезпечує знаюче на перехід діяльності та його результат;
- стимулююча, що підтримує активацію та стимулювання мотиву на належному рівні протягом цієї діяльності до її завершення;
- напрямна, що стимулює спрямованість у галузі розумової діяльності;
- регулююча, що забезпечує рух до результатів допомогою контролюючих систем.

Структура пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови у цьому контексті виглядає наступним чином:

- мотивація на зміст пізнавальної задачі характеризує емоційне ставлення до пізнавальної діяльності на уроках української мови, де постає перед очима пізнавальна мотивація, що не лише активує прагнення дитини до прийняття змісту завдання, що стоїть перед ним, але в той же час направляє учня на вибір та використання прийнятних способів досягнення результату, підштовхує до подолання труднощів, що виникають [9];
- мотивація на методи пошукових процесів характеризує прагнення дитини на вибір способів дій, можна сказати, що мотивація складається з

якостей, що визначають культура, і дієвість суб'єкта пізнавальної діяльності стосовно матеріалу, який пізнають учні;

- мотивація на позитивний результат на уроках української мови, самоконтроль та самооцінку дій - це характеристика пізнавального інтересу, що розповідає про рівні активації спонукання до пізнавальної діяльності і, безперечно, захопленості.

Цікавість занять у молодшому шкільному на уроках української мови віці буде підвищуватися, якщо самооцінка як компонент навчальної діяльності буде однією з цілей педагогічного процесу.

Формування пізнавальної культури учнів у початковій школі на уроках української мови є однією з актуальних проблем упродовж усього навчального процесу. В процесі розвитку пізнавальної культури на уроках української мови виділяються три групи етапів засвоєння знань:

- початковий (актуалізація опорних знань, мотивація та цілепокладання, сприйняття та осмислення),
- середній (закріплення та застосування),
- завершальний (узагальнення та систематизація) [4].

Молодший шкільний вік є унікальним періодом у розвитку особи дитини. Одна з його граней – формування дитячої пізнавальної культури, і для збільшення її рівня та контролю необхідно часом діагностувати пізнавальний інтерес на уроках української мови [11].

Грунтуючись на обліку виявлених компонентів пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови ми спиралися на діагностики, запропоновані в даному параграфі.

Пізнавальна культура у початковій школі на уроках української мови, будучи стійкою рисою особистості школяра, визначає його культура у навчанні, ініціативу у самостійній постановці пізнавальних цілей, окрім тих, які ставить перед ним вчитель. Він значною мірою визначає пошуковий характер будь-якої форми пізнавальної діяльності, чи це буде

урок чи позакласна робота, а може і домашня навчальна діяльність, він благотворно позначається на всьому розвитку учня.

Умовно всі показники, що характеризують той чи інший рівень розвитку пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови, можна розділити на три групи [5]:

I. Показники інтелектуальної культури: прояв ініціативи учнів у навчальній діяльності; часте використання дітьми набутих знань, умінь та навичок; бажання донести до оточуючих людей свіжу та нову інформацію, почерпнуту з особистого досвіду та різних джерел.

II. Показники навчальної мотивації на уроках української мови: діти, які внутрішньо змотивовані на певний предмет, не потребують того, щоб реалізувати свої можливості, подолати чергові перепони. А є ті діти, яким предмет не цікавий, і для цього їх необхідно зацікавити навчальною діяльністю. З цього випливає, що навчальний матеріал повинен подаватися у такій формі, щоб викликати у школярів емоційний відгук, зацікавленість у предметі.

III. Показники вольових проявів, самостійності, регулятивні процеси, що виражені в особливостях протікання пізнавальної діяльності учнів: зосередженість уваги та слабкі відволікання; застосування різних способів для вирішення складної задачі; прагнення учнів до завершеності навчальних процесів; реакція учнів на дзвінок, а також вільний вибір діяльності.

Діагностична частина дослідження проводилася з учнями 3- го «б» класу в кількості 20 осіб у Київському ліцеї імені Костянтина Светенка. На базі даної освітньої установи є всі сприятливі умови для успішного засвоєння основної загальноосвітньої програми основної загальної початкової освіти.

Більшість вчителів на уроках української мови приділяють велику увагу пізнавальній, дослідній, творчій діяльності молодшого школяра.

Мета: Виявити рівень сформованості пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови.

Для визначення рівнів розвитку пізнавальної культури дітей на уроках української мови виділили такі критерії:

- наявність інтересу;
- наявність пізнавальних питань, емоційне залучення дитини у діяльність;
- прояв позитивних емоцій у процесі діяльності;
- тривалість та стійкість інтересу до вирішення пізнавальних завдань;
- культура дитини на уроці;
- ініціативність у пізнанні;
- обізнаність підлітка у цій галузі.

На основі перерахованих вище критеріїв, можна виділити 3 рівні розвитку пізнавальної культури учнів на уроках української мови: високий, середній та низький.

Учні, які перебувають на високому рівні пізнавальної культури на уроках української мови:

- мають націленість пізнавальних інтересів на навчальний предмет або групу навчальних предметів, а також виявляють високу пізнавальну культуру на заняттях (задають питання, відповідають за власним бажанням та ін.);
- віддають перевагу навчальній діяльності більш складному характеру;
- відрізняються самостійним активним пошуком у поповненні інформації про область, що цікавить;
- начитані, прагнуть розширити свій світогляд;
- використовують вільний час для занять у сфері, що цікавить.

Учні, які перебувають у середньому рівні сформованості пізнавальної культури на уроках української мови:

- виявляють вибіркове ставлення до певного предмета; на заняттях активні відповідно до спонукань вчителя, але не виявляють культури за власним бажанням;

- воліють також пошуковий характер діяльності, але не завжди схильні до виконання творчих завдань;

- своє дозвілля учні іноді присвячують області, що цікавить. (нерегулярно);

- у учнів має місце самостійна діяльність з розширення кругозору, але не як система, а епізодично.

Учні з низьким рівнем розвитку пізнавальної культури на уроках української мови:

- інтерес неусвідомлений;

- на уроках з окремих навчальних предметів інтерес з'являється, то згасає у повній залежності від ситуації;

- культура на уроках ситуативна, проявляється інертність думки та діяльності (заучені відповіді, списування з дошки), спостерігаються часті відволікання;

- виконують завдання за зразком;

- вільний час заповнюється випадковими заняттями;

- коло читання невелике, вибір книг випадковий.

Нами були використані такі методи діагностики:

1. Спостереження;

2. Анкетування за методикою Г.І. Щукіної;

3. «Методика з конвертами» (за Г.І. Щукіною).

1. Спостереження — найважливіший метод педагогічного дослідження пізнавальної культури учнів. Спостереження за перебігом діяльності учнів на уроках української мови, в природних умовах, дає переконливий матеріал про становленні та характерних особливостях пізнавальної культури, а також за тим, що мотивує учнів до активної діяльності під час уроків [46].

Мета: вивчення рівня пізнавальної культури учнів під час уроків, аналіз динаміки зміни щодо підвищення пізнавальної культури.

Спостереження за активністю дітей на уроках дало змогу зібрати факти, простежити сам процес становлення та розвитку пізнавальної культури учнів. Спостереження за ходом навчання на уроках української мови – це спостереження за протіканням спільної діяльності вчителів та учнів [44].

У перший день дослідження в школі ми ознайомились із внутрішнім розпорядком занять та познайомилися з учнями. Всі діти були відкриті, емоційно заряджені позитивним настроєм, з великою увагою ставилися до нас. Вчитель – наставник показала нам урочну діяльність, свої методи викладання, методи виховання та навчання, організацію позаурочної діяльності. У процесі пасивної практики ми вели спостереження за пізнавальною активністю учнів. Дійшли висновку про те, що спостереження є найкращим методом для вивчення сформованості пізнавальної культури у молодших школярів у навчальній діяльності.

Цей метод сприяв детальному пізнаванню специфіки напряму спеціальності педагога початкових класів і дав усвідомити, що ми вірно вибрали цей напрямок.

Для спостереження як методу вивчення пізнавальних інтересів учнів на уроках української мови треба зазначити показники проявів пізнавальних інтересів. Це можуть бути такі питання як: "чому", "що таке", "як діє" [48].

У процесі спостереження під час уроків було виявлено такі дані, як:

- питання учні ставлять дуже часто;
- сильні учні рідко ставлять запитання;
- питання учнів різні за характером;
- питання учнів мають найчастіше пізнавальний інтерес;
- учні активні на уроці;
- активно працюють учні, кому цікава тема уроку;

- виділяються ті учні, яким потрібна допомога, при скруті матеріал уроку.

- у деяких ситуаціях вони задаються не лише метою дізнатися про щось нове, а "підловити" вчителя, перевірити його знання, щоб блиснути самому.

Таким чином, спираючись на виявлені дані, можна сказати, що рівень розвитку пізнавальної культури у учнів на уроках української мови досить високий.

Порівнюючи зовсім різні, за своїм змістом уроки, ми можемо дійти неутішного висновку у тому, що дітей мотивують форми на уроках української мови, у яких вчитель зацікавлює учнів у нестандартній формі, таких як: урок –подорож, уроки – екскурсії, ігрова форма, інтерактивні уроки тощо, на таких уроках учні активніше працюють, з цікавістю відповідають на поставлені питання вчителя, самі ставлять питання пізнавального характеру, з заподливістю та завзятістю виконують завдання, читають твори, розповідають вірші, швидко реагують на поставлені завдання вчителя.

2. Анкетування – виявлення пізнавальних інтересів [45].

Мета анкетування – виявити рівень розвитку самостійності учнів на уроках української мови.

У передостанній день практики ми використовували такий метод як анкетування. Використовувався друкований вид анкетування з кількома варіантами відповідей, існує ще такий вид анкетування як електронне анкетування, але цей вид ми не використовували при виявленні пізнавальної культури, оскільки він є, на нашу думку, придатним для дітей старшого шкільного віку. Друкований вигляд анкетування є найбільш зручним та показовим засобом для отримання даних рівня пізнавальної культури дітей молодшого шкільного віку.

У вступній частині нашої анкети проводився інструктаж із заповнення бланків, так само була озвучена мета та завдання даного анкетування школярам і оголосили, що дана анкета є анонімною.

Змістовна частина є сформульованими питаннями на певну тематику, що розташовані в установленому порядку. У деяких учнів виникали труднощі у заповненні бланків анкети, підходили індивідуально до них з поясненнями та рекомендаціями щодо заповнення. Для проходження анкети відводилося 10-15 хвилин, і більшість класу впоралися у відведений їм час, але були й учні, яким знадобилося більше часу на відповіді анкети.

Результати показані такими учнями, можуть виявитися недостовірними, через те, що такі учні відволікалися зовнішні чинники від анкетування.

У заключній частині проходження анкетування кожен учень повинен був вказати своє ім'я, прізвище та клас на бланку для виявлення рівня розвитку пізнавальної культури молодших школярів, щоб далі дати кожному учневі рекомендації щодо розвитку пізнавальної культури.

Для виявлення рівня розвитку самостійності учнів на уроках української мови, ми використовували метод анкетування за Г.І. Щукіною, де учням пропонувалося 5 питань, кожний з яких розкривав один із критеріїв рівнів розвитку пізнавального інтересу.

Таблиця 1

Анкетування за Г.І. Щукіною

Питання	Варіанти відповідей
Чи цікаво тобі на уроках української мови?	А) так Б) не завжди В) ні.
На уроках української мови у	А) завжди сам активно працюєш на

школі ти:	уроці Б) відповідаєш тільки тоді, коли питає вчитель В) не відповідаєш взагалі
Що саме тебе цікавить на уроках української мови?	А) мені подобається відповідати біля дошки, виконувати вправи Б) виконувати завдання, бо це потрібно, подобається як пояснює вчитель В) цікаво, коли на уроках ми граємо та вчитель показує картинки
Коли вчитель дає завдання самостійно, ти:	А) швидко і самостійно виконуєш, з інтересом Б) виконуєш з небажанням В) списуєш у сусіда
Коли при виконанні самостійної роботи ти зустрічаєшся з труднощами ти:	А) Намагаєшся самостійно розібратися Б) кличеш вчителі В) припиняєш виконувати завдання

В анкетуванні брали участь учні 3 «б» класу у кількості 20 людей.

Список учасників анкетування: 1) Ілля Би., 2) Дар'я Р., 3) Марія М., 4) Тимур До., 5) Кіра До., 6) Ганна А., 7) Олена К., 8) Анатолій Ш., 9)

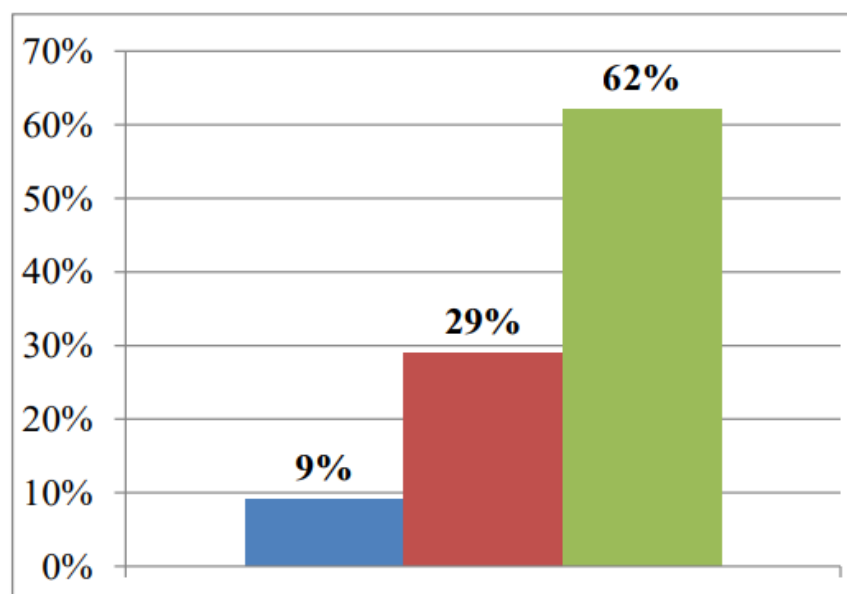
Дарія А. 10) Софія Би., 11) Анастасія К., 12) Анастасія М., 13) Віктор Р., 14) Поліна Н., 15) Ангеліна Т., 16) Степан М., 17) Арсеній Д., 18) Дмитро К., 19) Сергій Н., 20) Євгенія К.

Дане анкетування допомогло виявити рівень розвитку самостійності дітей на уроках української мови, на чому ґрунтується пізнавальна культура.

Відповідно до отриманих в результаті анкетування даних, виділяються три рівні розвитку пізнавальної культури: у 12 з 20 учнів висока пізнавальна культура; захоплений процес самостійної діяльності, прагнення подолання труднощів.

У 6 із 20 учнів пізнавальна культура, що вимагає спонукань вчителів; залежність самостійної діяльності від ситуації; подолання труднощів за допомогою інших, очікування на допомогу.

У 2 з 20 учнів пізнавальна інертність; уявна самостійність дій; повна бездіяльність при утрудненнях.

Мал. 1. Результати пізнавальної культури

Примикання вісь x – рівні розвитку пізнавальної культури молодшого школяра на уроках української мови, вісь y – відсоток учнів.

Аналіз результатів показав, що у 3 класі переважають учні, які мають високий рівень пізнавальної культури до навчальної діяльності та самостійності на уроках української мови.

3. «Методика з конвертами» (за Г.І. Щукіною).

Мета - виявити рівень пізнавального мотиву молодших школярів на уроках української мови через урочну діяльність. Імовірно те, що наявність пізнавальної культури у учнів на уроках української мови виявляється при явно вираженій взаємозв'язку між вибором конверта, предметний зміст якого ще для нього не визначено точно, та особливим інтересом до читання книг на задану тематику.

Школяру пропонується вибрати серед інших конверт, на якому вказано назву навчального предмета, що найбільше цікавить, а потім відкрити конверт і вибрати з лежачих там карток ту, на якій написано найцікавіший йому тип завдань у цьому навчальному предметі (теоретичний, прикладний і т. д.). Тут учень проходить через «двоступінчастий вибір», і вчитель отримує уявлення про досить чітко окресленої області його інтересу, і те, що мотивує його вчитися.

Діагностичними показниками пізнавальної культури на уроках української мови є:

- зміст обраних пізнавальних завдань;
- характер виконання завдання (елементарні дії або оригінальний підхід);
- емоційний вираз діяльності школяра (захоплено, байдуже);
- наявність вольового початку, що зміцнює пізнавальний інтерес, стійка освіта особистості (бажання працювати за додатковою літературі).

Проаналізувавши відповіді учнів, ми дійшли висновку, що велика частина учнів проводила вибір конвертів спрямовано.

У 11 чоловік із 20 мотив навчання в тому, що вони люблять дізнаватися про нове; у 9 осіб із 20 мотив навчання у тому, щоб застосовувати придбані знання у школі на практиці. В результаті

проведених методик, а також розмови з учителем, ми виділили такі результати: більше половини учнів мають високий рівень розвитку пізнавальної культури. Майже у 1/3 учнів середній рівень розвитку пізнавальної культури.

Менше половини учнів мають низький рівень розвитку пізнавальної культури на уроках української мови, що свідчить про необхідність його розвитку.

Таблиця 2

Результати діагностики вивчення пізнавальної культури учнів (за методикою Г.І. Щукіної)

Показники	Високий	Середній	Низький
Пізнавальна культура	65	30	5
Самостійна діяльність	62	29	9
Мотивація учнів	54	36	10

Результат діагностики показав, що більшість молодших школярів мають високий рівень пізнавального інтересу на уроках української мови.

Учні виявляють велике прагнення до навчання, ставлять питання, їх інтелект турбують невирішені питання, вони не залишають незакінченим розпочате завдання, не закривають книжки і першими вибігають на перерву. Але є ті учні, у яких культура на низькому рівні, у них негативний емоційний настрій та нестійкий пізнавальний інтерес до навчальної діяльності.

У таких учнів, як: Ілля Б., Дар'я Г., Марія М., Тимур К., Кіра К., Анна А., Олена К., Анатолій Ш., Дар'я А., Сергій Н., Євгенія К., Арсен Д. спостерігається високий рівень пізнавальної культури. Учням властиво виявляти ініціативу, самостійність, інтерес та бажання вирішувати

пізнавальні завдання. У разі труднощів школярі не відволікаються, виявляючи завзятість і наполегливість у досягненні результату, який приносить радість, задоволення та гордість за досягнення.

У учнів Софії Б., Анастасії К., та Анастасії М., спостерігається низький рівень пізнавальної культури. Учні не виявляють ініціативи та самостійності у процесі виконання навчальних завдань, втрачають до них інтерес у разі труднощів і виявляє негативні емоції (роздратування, засмучення), не ставлять пізнавальних питань, потребують поетапного і детальне пояснення умов виконання завдання, показ алгоритму застосування тієї чи іншої готової моделі, у постійній допомозі дорослого та контроль діяльності.

3.2.Методичні рекомендації щодо розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови

Провівши діагностики у учнів, можна дати рекомендації щодо корекції пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови, чия пізнавальна культура перебуває на низькому рівні.

Ставлення дитини до вчення, тобто навчальна мотивація, відіграє важливу роль у формуванні особистості школяра. Як можуть допомогти батьки дітям у цій ситуації? Нижче наведено деякі рекомендації для батьків школярів:

1. Щодня питати дитину: «Як справи? Що було у школі?». Потрібно зробити такі розмови звичними, щоб дитина відчувала батьківську зацікавленість у його житті.

2. Пропонувати допомогу у виконанні навчального завдання. Наприклад, обговорити план твору, разом підібрати літературу, але при цьому писати за дитину твір не рекомендується.

3. Вчитися разом із дітьми. Відвідувати цікаві місця, читати, купувати книги, записатися разом до міської бібліотеки. Обговорювати

разом із дитиною прочитане: що найбільше запам'яталося? Що сподобалося, а що ні?

4. Читати разом із дітьми книги з ролей. Обговорюючи вчинки героїв.

5. Намагатися правильно оцінювати знання та досягнення дитини. Не порівнювати його з іншими дітьми з класу чи дітьми родичів та знайомих (через це самооцінка значно знижується і дитина перестає вірити у свої сили).

6. Батькам слід розуміти, що люди навчаються на своїх помилках, і не лаяти дітей за вчинені ними помилки.

7. Намагатися бути для дитини прикладом людини, яка постійно навчається та розвивається.

8. Розповідати про своє шкільне життя своїй дитині, роблячи акцент на тому, що в житті батьків були також такі ж життєві ситуації, і як вони з ними справлялися.

9. У дитини має бути місце для занять. Надати їй можливість бути повноправним господарем свого робочого місця.

Матеріали цікавого характеру на уроках української мови можна поділити наступним чином:

- Організаційна цікавість;
- інформаційна цікавість
- позанавчальні завдання цікавого характеру
- Навчальні цікаві завдання [28. З 5-8].

Маючи великий досвід багатьох спеціальних дослідників і практику сучасного досвіду, перерахуємо умови, дотримання яких сприяє формуванню, розвитку та зміцненню пізнавальної культури молодших школярів із низьким рівнем пізнавального інтересу на уроках української мови [6].

1. Здійснювати максимальну опору на активну розумову діяльність молодших школярів

2. Вести навчальний процес на оптимальному рівні розвитку молодших школярів.

3. Емоційна атмосфера навчання, позитивне емоційне налаштування навчального процесу.

4. Сприятливе спілкування у процесі.

Навчальна мотивація - це сукупність мотивів, що спонукають людину до навчальної діяльності [19].

Щоб на пізнавальному етапі молодший школяр починав діяти, необхідно створити ситуації дослідження, пошуку, ігри; ситуації успіху, захопленості. Групова форма навчальної роботи створює необхідну мотивацію. Групова робота «втягує» в роботу навіть пасивних, слабо мотивованих дітей.

Методи мотивації (система прийомів) на уроках української мови:

Емоційні методи мотивації: 1 – заохочення, 2 – осуд, 3 – навчально-пізнавальна гра, 4 - створення яскравих наочно-образних уявлень, 5 – створення ситуації успіху, 6 – стимулююче оцінювання, 7 - вільний вибір завдання, 8 - задоволення бажання бути значимою особистістю.

Пізнавальні методи мотивації: 1 - опора на життєвий досвід; 2 - пізнавальний інтерес; 3 - створення проблемної ситуації; 4 - спонукання до пошуку альтернативних рішень; 5 - виконання творчих завдань; 6 - "мозкова атака", 7 - розвивається кооперація.

Вольові методи мотивації: 1 - пред'явлення навчальних вимог; 2 - інформування про обов'язкові результати навчання; 3 – формування відповідального ставлення до навчання, 4 - пізнавальні труднощі, 5 - самооцінка діяльності та корекція, 6 - рефлексія поведінки, 7 - прогнозування майбутньої діяльності.

Соціальні методи мотивації (IV): 1 – розвиток бажання бути корисним вітчизні, 2 - спонукання наслідувати сильну особистість, 3 - створення ситуації взаємодопомоги, 4 - пошук контактів та

співробітництва, 5 - зацікавленість у результаті колективної роботи; 6 – взаємоперевірка; 7 – рецензування.

Управління активністю школярів традиційно називають активізацією. Її можна визначити як постійно поточний процес спонукання до енергійного, цілеспрямованого навчання, подолання пасивної та стереотипної діяльності, спаду та застою у розумовій роботі.

Тобто, по суті, ми говоримо про процес перекладу учня з відтворювального рівня навчально-пізнавальної діяльності до творчого рівня на уроках української мови[10].

З досвіду практичної роботи вчителем початкової школи НУШ ми зрозуміли, що першорядний обов'язок вчителя - організувати та залучити учнів до активного процесу вирішення навчальних завдань. Пізнавальна культура формується у учнів під час проведення різноманітних форм роботи на уроках.

Ефективними засобами активізації пізнавальної діяльності школяра на уроці є:

- дидактичні ігри (сюжетні, рольові тощо)[20];
- наочність;
- творчі роботи з різних предметів;
- участь у предметних олімпіадах;
- науково-дослідницька діяльність;
- проектна діяльність учнів;
- позакласні заходи щодо предметів;
- індивідуалізація. (Облік як здібностей, а й інтересів);
- диференціація (різнорівневі завдання).

Використання різних педагогічних технологій на уроках української мови:

- ігрові [8];
- особистісно-орієнтовані;
- розвиваючі;

- проблемне навчання [7];
- інтегровані уроки.

З активністю безпосередньо сполучається ще одна важлива сторона мотивації вчення учнів це самостійність, яка пов'язана з визначенням об'єкта, засобів діяльності, її здійснення самим учнем без допомоги дорослих та вчителів.

Пізнавальна культура та самостійність на уроках української мови невіддільні одна від одної: активніші школярі, як правило, і самостійніші; недостатня власна культура учня ставить його у залежність від інших та позбавляє його самостійності [50].

Наприклад, зустрічаються діти з дуже високим рівнем самостійності, що сприятливо впливає на їх загальну успішність та відповідно на пізнавальну культуру.

Вчитель даного класу будувала роботу з такими дітьми за допомогою окремих карток із завданнями, а також давала їм можливість бути в ролі наставників для відстаючих учнів.

Для учнів із середнім рівнем пізнавальної культури на уроках української мови найбільший ефект під час уроків дають ситуації, у яких учні самі повинні:

- відстоювати свою думку;
- брати участь у дискусіях та обговореннях;
- ставити питання своїм товаришам та викладачам;
- рецензувати відповіді товаришів;
- оцінювати відповіді та письмові роботи товаришів;
- займатися навчанням відстаючих;
- пояснювати слабшим учням незрозумілі місця;
- самостійно обирати посильне завдання;
- знаходити кілька варіантів можливого вирішення пізнавальної завдання (проблеми);

- створювати ситуації самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних та практичних дій;

Наведемо один із методів самостійної роботи з дидактичними матеріалами на уроках української мови.

Організується самостійна робота в такий спосіб: дається класу конкретне навчальне завдання, намагаючись довести його до свідомості кожного учня.

Вимоги:

- текст потрібно сприймати візуально (на слух завдання сприймаються неточно, деталі швидко забуваються, учні змушені часто перепитувати)

- потрібно якнайменше часу витратити на запис тексту завдання.

Багато викладачів користуються саморобними роздавальними дидактичними матеріалами.

Їх умовно ділять на три типи:

Дидактичні матеріали для самостійної роботи учнів з метою сприйняття та осмислення, нових знань без попереднього пояснення їх вчителем.

- картка із завданням перетворити текст підручника на таблицю або план;

- картка із завданням перетворити малюнки, схеми на словесні відповіді;

- картка із завданням для самоспостереження, спостереження демонстраційних наочних посібників.

Дидактичні матеріали для самостійної роботи учнів з метою закріплення та застосування знань та умінь

- картка з питаннями для роздумів;
- картка з розрахунковим завданням;
- картка із завданням виконати малюнок.

Головне у системі роботи з розвитку пізнавальної культури молодших школярів – навчальний процес має бути інтенсивним та захоплюючим; необхідно надовго утримати в дитині почуття радості та інтересу.

Для учнів з високим рівнем пізнавального інтересу на уроках української мови у практиці роботи вчителів початкових класів є багато різних прийомів та засобів для підтримки пізнавальної культури молодших школярів та інтересу до змістом матеріалу [35].

Перерахуємо деякі з них:

- новизна навчального матеріалу;
- використання нових та нетрадиційних форм навчання;
- повідомлення історичних відомостей;
- ефектні досліди;
- дидактична гра;
- навчання з комп'ютерною підтримкою;
- застосування мультимедіа-систем;
- взаємонавчання (у парах, мікрогрупах);
- тестування знань, умінь;
- показ досягнень учнів;

В організації процесу вчення пропонується рівномірно урізноманітнити самостійну роботу учнів на уроках української мови, постійно вдосконалювати способи їх пізнавальної діяльності:

- постійно ускладнювати пізнавальні завдання з кожного предмета
- намітити систему ускладнених завдань, що вимагають оволодіння новими, досконалими пізнавальними вміннями;
- вводити завдання на здогад, розвиток кмітливості, спонукаючи до різного підходу у їх вирішенні;
- ставити завдання, що потребують дослідницького підходу, перевірки досвідченим шляхом здобутих знань;
- практикувати завдання на застосування знань у житті та побуті;

- розвивати та підтримувати у самостійній роботі творчий початок, що вимагає культури спостереження, уяви, реконструкції досвіду, самостійності думки;

- диференціювати пізнавальні завдання для різних груп учнів;

- складати кілька варіантів завдань різного ступеня складності, пропонувати їхній вільний вибір.

Знаходження найважливіших шляхів спонукання учнів до навчання є необхідною умовою розвитку їх пізнавальних інтересів.

У цьому плані рекомендується педагогам на уроках української мови [41]:

- оживляти уроки елементами цікавості, маючи на увазі рішення поставленої на уроці задачі;

- використовувати всебічний вплив засобів мистецтва;

- спонукати учнів ставити запитання вчителю, товаришам;

- розвивати на уроках колективний аналіз процесу та результатів роботи окремих учнів;

- практикувати індивідуальні завдання, які потребують знань, що виходять за межі програми;

- використовувати широкий кругозір окремих учнів у цікавить їх області як додаткове джерело знань для інших;

- рекомендувати додаткову літературу.

Найчастіше пізнавальна культура є домінуючою і при всіх обставинах має найбільшу особисту значимість для учня. Значить вчителю дуже важливо як його розпізнати, а й управляти ним.

Ігрові методи роботи на уроці на уроках української мови викликають у школярів живий інтерес до предмета, дозволяють розвивати індивідуальні здібності кожного учня, виховувати їхню пізнавальну культуру.

Використання нових засобів інформаційних технологій для посилення мотивації вчення та стимулювання інтересу учнів завдяки

новизні роботи з комп'ютером та мультимедійним технологіям. Комп'ютер допомагає розкрити практичну значущість матеріалу, що вивчається, виявити свою оригінальність, поставити запитання та запропонувати власні рішення.

Метод проблемного навчання на уроках української мови складає органічну частину системи проблемне навчання. Основою методу проблемного навчання є створення ситуацій, формулювання проблем, та підведення учнів до проблеми.

Проблемна ситуація включає емоційну, пошукову та вольову сторону. Її завдання – направити діяльність учнів на максимальне оволодіння матеріалом, що вивчається, забезпечити мотиваційну сторону діяльності, викликати інтерес до неї [21].

Дані практичні рекомендації допоможуть педагогові початкових класів. у розвитку пізнавальної культури в учнів початкових класів.

ВИСНОВОК

Таким чином, виконані завдання нашої випускної кваліфікаційної роботи, а саме: дана характеристика пізнавальної культури на уроках української мови. Так, пізнавальну культуру на уроках української мови можна розглядати через пізнавальний інтерес із різних сторін: як мотив навчання, як стійку рису особистості, як сильний засіб навчання. Для того, щоб активізувати навчальну діяльність школяра потрібно систематично збуджувати, розвивати та зміцнювати пізнавальний інтерес і як мотив, і як стійку рису особистості, і як сильний засіб навчання.

Пізнавальна культура на уроках української мови характеризується тим, що яскраво насичена емоційністю, тобто процес пізнання забарвлений емоціями, які можуть бути викликані самим процесом розумової праці, або предметом пізнання, чи перспективою, яка захоплює у себе.

Пізнавальний інтерес на уроках української мови стає надійним тоді, коли використовуються засоби розвиваючого навчання, що прокладає дорогу паросткам нового у розвитку учнів, відкриває його перспективи.

Молодший шкільний вік – це період інтенсивного розвитку пізнавальних процесів (сприйняття, мислення, пам'яті, уяви), пізнавального інтересу. Цей період характеризується глибокою зміною, що відбувається у психологічному вигляді молодшого школяра. Протягом цього часу на якісно новому рівні реалізується потенціал розвитку дитини як активного суб'єкта, що пізнає навколишній світ та самого себе, який набуває власного досвіду в житті.

Виявлено можливості розвитку пізнавальної культури на уроках у початковій школі на уроках української мови: до розвиваючих методів розвитку пізнавальної культури відносять: інформаційні технології, розвиваючі ігри, різнорівневі завдання, зміна швидкості навчання (стратегія прискорення), проведення пізнавальних свят тощо.

Майстерність вчителя зміцнювати та розвивати пізнавальну культуру учнів у процесі навчання полягає у вмінні робити зміст предмета багатим, глибоким та привабливим.

Вивчено пізнавальну культуру молодших школярів на уроках української мови у практиці освітнього процесу: Для виявлення пізнавальної культури учнів ми провели метод діагностики: спостереження. Для виявлення мотиву навчання використовували діагностику «методика з конвертами» Г.І. Щукіної Для виявлення самостійності учнів ми провели анкетування за методикою Г.І. Щукіної.

Отримані дані показали, що у 60% дітей класу, у якому проводилися діагностики, пізнавальна культура сформована на високому рівні, у 30% дітей – на середньому рівні. Низький рівень виявлено у 10% учнів молодшого шкільного віку Для таких дітей необхідно проводити роботу з розвитку пізнавальної культури.

За результатами проведених діагностик було надано рекомендації батькам школярів для підвищення пізнавальної культури молодших школярів, а також рекомендації для дітей із середнім та високим рівнями пізнавальної культури, які виконуються за таких умов, як:

- Вести навчальний процес на оптимальному рівні розвитку молодших школярів.
- Емоційна атмосфера навчання, позитивний емоційний настрій навчального процесу.
- Сприятливе спілкування у процесі.
- Здійснювати максимальну опору на активну розумову діяльність молодших школярів

Ефективними засобами активізації пізнавальної діяльності дитини на уроці є:

- дидактичні ігри (сюжетні, рольові тощо);
- наочність;
- творчі роботи з різних предметів;

- участь у предметних олімпіадах;
- науково-дослідницька діяльність;
- проектна діяльність учнів;
- позакласні заходи з предметів;
- індивідуалізація. (Облік як здібностей, а й інтересів);
- диференціація (різнорівневі завдання).

Використання різних педагогічних технологій:

- ігрові;
- особистісно-орієнтовані;
- розвиваючі;
- проблемне навчання;
- інтегровані уроки.

Таким чином, завдання нашої випускної кваліфікаційної роботи досягнуто. Перспективи подальшого дослідження проблеми ми бачимо у більш докладну розробку комплексу методичних рекомендацій для вчителів початкової школи, щодо розвитку пізнавальної культури молодшого школяра.

АНОТАЦІЯ

Портна А.О. «Розвиток пізнавальної культури молодших школярів на уроках української мови». Кваліфікаційна робота освітнього ступеня – магістр. Спеціальність – 013 Початкова освіта. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, м. Чернігів, 2023 рік. Магістерську роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню методики розвитку пізнавальної культури учнів на уроках української мови у початковій школі. В роботі ми проаналізували психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, дослідили особливості молодшого шкільного віку, виокремили можливості розвитку пізнавальної культури у початковій школі на уроках української мови, провели діагностику пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках української мови, розробили методичні рекомендації щодо розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови.

Ключові слова: пізнавальна культура, молодші школярі, пізнавальний інтерес, уроки української мови.

ABSTRACT

Portna A.O. "Development of cognitive culture of junior schoolchildren in Ukrainian language lessons". Qualification work of educational degree - master's degree. Specialty - 013 Primary education. National University "Chernihiv Collegium" named after T.G. Shevchenko, Chernihiv, 2023. The master's thesis is devoted to the theoretical substantiation of the methodology for the development of students' cognitive culture in Ukrainian language lessons in primary school. In this work, we analyzed the psychological and pedagogical literature on the problem of developing the cognitive interest of primary school students, studied the peculiarities of primary school age, identified the possibilities of developing cognitive culture in primary school in Ukrainian language lessons, conducted a diagnosis of the cognitive interests of primary school students in Ukrainian language lessons, and developed methodological recommendations for the development of cognitive interest of primary school students in Ukrainian language lessons.

Key words: cognitive culture, primary school students, cognitive interest, Ukrainian language lessons.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Б. Система "Техносвіт – технологічна освіта" : науковометодичний аспект : монографія / Олег Борисович Авраменко ; Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань : Жовтий О. О., 2013. – 294 с. – Бібліогр.: с. 261–294.
2. Баклицький І. Формування пізнавальних інтересів школярів як психологічна проблема// Людина, становлення, розвиток. Філософські пошуки.– Львів-Одеса,2003.- 115 с.
3. Бербец Т. М. Організація самостійної діяльності школярів в процесі розроблення творчих проектів / Т. М. Бербец // Проектно-технологічна діяльність на уроках трудового навчання: теорія і методика : монографія / Бербец В. В., Бербец Т. М., Дубова Н. В. [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Коберника. – К. : Науковий світ, 2003. – С. 78–86.
4. Бербец Т. М. Самостійна робота учнів під час виконання творчих проектів / Т. М. Бербец // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 4. – С. 13–16.
5. Бех І.Д. Особистісно-орієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К., 1999. – 198 с.
6. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів / Н. М. Бібік // Педагогічний дискурс. – 2011. – Вип. 10. – С. 53–56.
7. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н. М. Бібік. – К.: Монографія, 1998. – 199 с.
8. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення / А.Я. Боднар, Н.Г. Макаренко. – 2014. – С. 32–37.
9. Бондар В. І. Дидактика : [підруч. для учнів вищих педагогічних навчальних закладів] / В. І. Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
10. Вишковський І. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності / І. Вишковський. Психолог, 2004. – №21–22. – С. 100–114.

11. Глобчак В. Особистісно-орієнтоване навчання і виховання молодших школярів на уроках у початковій ланці / В. Глобчак. Рідна школа, 2004. – №4. – С. 19–20.
12. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
13. Дьюї Дж. Школа і суспільство / Джон Дьюї // Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія / Є. І. Коваленко. – К.: Центр навч. літ., 2006.– С. 449–463.
14. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посібник / І. В. Зайченко. – К. : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с
15. Зайченко В.І. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник для учнів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 624 с.
16. Зайченко В.І. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Навчальний посібник для учнів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 1032 с.
17. Кобаль В.І. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні історії України засобами краєзнавства : Монографія / В.І. Коваль. – Мукачево, 2014. – 229 с.
18. Коберник О. М. Урок трудового навчання в умовах проектнотехнологічної системи / О. М. Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2016. – № 1.– С. 2–5.
19. Котелянець Н. В. Теорія та методика формування технологічної культури молодших школярів. – Харків : Мачулін, 2017. – 358 с.
20. Котелянець Н.В. В.О. Сухомлинський про трудове виховання школярів /Н.В.Котелянець // Педагогічний вісник КОППО імені Василя Сухомлинського. - Кіровоград ПП «Поліграф–Терція». - 2008. - №1-2. – С.133-136.

21. Котелянець Н.В. Роль міжпредметних зв'язків у розвитку особистості молодших школярів / Наталія Котелянець, Марина Юрченко // Рідна школа . – 2000.- №3. – С.43 – 43.

22. Котелянець Н.В. Творче конструювання розвиває інтелект / Н.В.Котелянець, С.С. Скриннік // Дошкільне виховання. – 2005.- №8. – С.12 – 14

23. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій) : навч. посіб. / В. П. Кутішенко. – Вид. 2-ге. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 128с.

24. Лобач О.О., Гуда І.О. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами усної народної творчості на уроках музики: Методичні рекомендації з курсу „Методика музичного виховання школярів” для учнів психологопедагогічного факультету зі спеціальності 7.010103 “Педагогіка і методика середньої освіти. Музика” / О.О. Лобач, І.О. Гуда. – Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2006. – 68 с.

25. Мачача Т. С. Реалізація творчого потенціалу учнів основної школи у процесі трудового навчання / Т. С. Мачача // Проблеми сучасного підручника. - 2014. - Вип. 14. - С. 425-435.

26. Назарець Л. М. Пізнавальний інтерес у контексті мотивації навчальнопізнавальної діяльності / Л. М. Назарець // Наукові записи. – Острог, 2003. – Вип. 4. – С. 81–91.

27. Нікітіна, Н. М. Активізація пізнавальної культури учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань / Н. М. Нікітіна // Поч. навчання та виховання. – 2011. – № 31. – С. 26–31.

28. Новик І.М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу розвитку пізнавальних пізнавальних інтересів молодших школярів : Дисертація / І.М. Новик. – Київ, 2016. – 318 с.

30. Поліщук Н.А. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства засобами казок з екологічним

сюжетом / Н.А. Поліщук // Педагогічний пошук. – № 2(94). – 2017. – С. 17–21.

31. Психологічний довідник учителя : в 4 кн. / упоряд. : В. Андрієвська ; за заг. ред. С. Максименка. – К. : Главннк, 2005. – Кн. 2. – 112 с

32. Савлучинська Л.Г., Філь І.В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Л.Г. Савлучинська, І.В. Філь // "Наука і освіта". – № 6. – 2013. – С. 176–178.

33. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2013. – 504 с. 264.

34. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися / О. Я. Савченко // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 85–98.

35. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів.- К.,1999.-220с.

36. Сапунова Л.А. Розвиток пізнавальної культури учнів початкових класів у навчальному процесі / Л.А. Сапунова // Таврійський вісник освіти. – № 1(41). – 2013. – С. 205–210.

37. Сластенко Є. Ф. Логіка : навчальний посібник / Є. Ф. Сластенко, С. М. Ягодзінський. – К.: НАУ, 2005. – С. 123.

38. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: метод. посіб. / уклад : Л. П. Вовк, Г. Д. Панченко, О. С. Падалка та ін. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 83 с.

39. Степанова Л.В. Методика трудового навчання в початкових класах: Навчально-методичні матеріали для ступеневої підготовки вчителів початкових класів у вищих педагогічних закладах освіти. ОКР – бакалавр, спеціаліст: «Технологія». Методика початкового навчання. Модуль 1. – Івано-Франківськ, 2008. – 124 с.

40. Стеценко Т. Формування пізнавального інтересу молодших школярів шляхом упровадження нестандартних уроків [Електронний

ресурс] / Т. Стеценко. – Режим доступу: www.teacherjournal.com.ua/attachments

41. Столяр В. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів у процесі вивчення математики / В. Столяр // Молодь і ринок. – № 7(126), 2015. – С. 71

42. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / [за заг. ред. дра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 832 с.

43. Торчинська Т. Спонування молодших школярів до пізнавальної культури на уроках рідної мови / Т. Торчинська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – Випуск 33. – 2010. – С. 121–128.

44. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Вид. 3-тє, стереотип. – К. : Академвидав, 2009. – 560 с.

45. Форостюк Т. Наступність і перспективність у використанні гри як засобу формування інтересу дитини до навчальної діяльності / Тетяна Форостюк // Гуманітарний вісник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 14. – С. 251–254.

46. Форостюк Т.В. Розвиток пізнаваної культури молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри / Т.В. Форостюк // «Молодий вчений». – № 4(44). – квітень, 2017 р. – С. 474–478

47. Шарко В.Д. Сучасний урок: технологічний аспект / Посібник для вчителів і учнів . – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – 220 с.

48. Шукалова О. С. Сімейне виховання як чинник розвитку пізнавального інтересу молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Шукалова Ольга Сергіївна ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2010.– 21 с.

49. Шустваль С. М. Пізнавальний інтерес як мотив навчальної діяльності / С. М. Шустваль // Педагогіка і психологія формування творчої

особистості: проблеми і пошуки. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 41. – С. 379–383.

50. Ящук С. М. Формування основ технологічної культури учнів під час проектування і виготовлення об'єктів праці / С. М. Ящук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. УДПУ. – К.: Міленіум, 2005. – С. 49–56.